

Inhoud

3 mei 2002

376

Van Nieuw Rechtsvordering wordt vooral aandacht geschonken aan de herziening van de procedure in eerste aanleg. Het appèl is echter ook nogal gewijzigd, de hoven hebben hun rolreglementen gewijzigd en een fundamentele herbezinning is door de minister in het vooruitzicht gesteld. Vandaar deze beschouwing over de **appèl-procedure** in de dagvaardingsprocedure.

382

Ook voor advocaten, die in hun dagelijkse praktijk er niet veel mee te maken hebben, is het verstandig kennis te nemen van **het nieuwe erfrecht**, dat dit najaar wordt ingevoerd. Want het kent veel fundamentele vernieuwingen waarbij de kans op geschillen tussen de erfgenamen bepaald niet kleiner wordt.

386

Geen westers land heeft zo'n gapend gat in de rechtshulp als de Verenigde Staten en **pro bono-werk** bedekt niet meer dan de bodem van deze kuil. Maar gratis werk biedt meer dan toegang tot het recht – zoals de mogelijkheid voor kantoren om zich te profileren op een krappe markt.

376 Appèlrecht na 1 januari 2002
Jan Ekelmans

382 Advocatuur en nieuw erfrecht
Kees Kraan

386 De gaten in de rechtshulp (I):
De terugkeer van pro Deo
Peter Vermij

Vaste rubrieken

375 Column
Irreële executie
René Klomp

390 Hoe zat het ook alweer met...
Onttrekking van de procureur
Willem Heemskerk

392 De balans van...
Paul Wanders
Martine Goosens

395 Iks ging weer eens pleiten
Leo van Osch

405 Disciplinaire beslissingen

398-406 Van de orde

373 Van de deken:
Hoger bolletjesberoep

396 Orde-nieuws

400 Orde-agenda

400 Permanente Opleiding

402 Literatuur

402 Personalialia

In het volgende nummer

- Nieuw Europees bevoegdheids- en tenuitvoerleggingsrecht: de EEX-verordening in werking per 1 maart 2002

VAN DE DEKEN

Hoger bolletjesberoep

mr. M.W. Guensberg

De affaire van de bolletjesslikkers heeft geleid tot een aantal in ijlt tempo totstandgekomen wetsvoorstellen. Een daarvan is het op 12 maart in de Tweede Kamer aangenomen voorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, dat het strafplafond van de politierechter van zes maanden gevangenisstraf verhoogt naar een jaar. Dit voorstel verruimt bovendien de mogelijkheid van unus-rechtspraak in strafzaken in hoger beroep: een enkelvoudige Kamer van het Hof wordt bevoegd te oordelen over vonnissen van de kantonrechter en de politierechter, waarbij niet meer dan zes maanden is opgelegd. Het is overigens niet beperkt tot drugsdelicten. In zoverre moet het los van de bolletjesophef worden gezien.

Met het wetgevingsproces is zo'n grote haast gemaakt, dat de normale consultaties van onder meer de Orde achterwege zijn gebleven. Jammer. Maar ook een teken aan de wand. Het is de laatste maanden al meer voorgekomen, met name na de aanslagen van 11 september 2001, dat zorgvuldigheid van wetgeving is geofferd aan 'noodwetgeving' waarop uit rechtsstatelijk oogpunt valt af te dingen.

Het zal van het openbaar ministerie en de rechter afhangen of de zorgvuldigheid niet al te zeer het kind van de rekening wordt

Minister Korthals, ooit tegenstander van wat hij nu verdedigt, motiveert de nieuwe regeling met het argument dat daardoor de berechtingscapaciteit wordt verruimd en de doorloopsnelheid vergroot. Prachtig, zo vindt ook de Orde. In de memorie van toelichting worden de nadelen overigens niet verdoezeld. Het siert de minister dat hij een evenwichtige toelichting heeft geschreven, waarin de oorspronkelijke bezwaren van de minister herkenbaar blijven. 'De voorgestelde aanpassing heeft haar prijs', aldus de toelichting. Inderdaad. Forse straffen van bijvoorbeeld negen of twaalf maanden opleggen zonder collegiaal overleg en onmiddellijk na het onderzoek ter zitting bevordert in het algemeen niet de kwaliteit van en zeker niet het vertrouwen in de strafrechtpleging. Meer unus-rechtspraak in appèl (ook al betreft het lichtere zaken) is eveneens een opmerkelijke trendbreuk.

Toch gaat het te ver zich vierkant tegen het wetsontwerp op te stellen. De toelichting maakt duidelijk dat niet getornd wordt aan het wettelijke uitgangspunt dat politierechterzaken vooral qua bewijs 'van eenvoudige aard' moeten zijn. De verwijzingsmogelijkheid naar de meer-voudige Kamer blijft bestaan. Waar de toelichting niet over rept is de mogelijkheid voor de verdediging, geconfronteerd met een zware eis, schriftelijk vonnis te vragen. De politierechter is in beginsel verplicht om aan die eis te voldoen. Strafpleiters zullen ongetwijfeld van deze mogelijkheid gebruik gaan maken al was het alleen maar om de rechter meer bedenktijd te bezorgen.

Een nieuw en enigszins geruststellend element in de toelichting is de bedoeling van de minister de verruimde unus-rechtspraak te reserveren tot zaken die niet alleen bewijstechnisch eenvoudig zijn maar waarin ook de strafoplegging 'in sterke mate door richtlijnen en andere rechtsinstrumenten ter normering van straffen wordt bepaald' (zoals bij drugskoeriers). Als de regels zo zullen worden toegepast, valt er mee te leven. Maar zal het zo gaan? Is bij de capaciteitstekorten en grote voorraden dagvaardingsklare (en oude!) zaken de verleiding niet groot die toch maar op een politierechterzitting aan te brengen? Het wetsvoorstel is immers niet eenduidig beperkt tot bepaalde categorieën misdrijven. Als de regeling in de praktijk zou worden opgerekt, overheerst het nadeel van inlevering van collegiale rechtspraak verre boven het voordeel van snelle berechting.

De balans is niet eenvoudig op te maken. Twee rechtsbeginselen staan hier tegenover elkaar, zorgvuldigheid (collegiale rechtspraak) en snelheid (berechting binnen redelijke termijn). Het zal van het openbaar ministerie en de rechter (bij appointering) afhangen of de zorgvuldigheid niet al te zeer het kind van de rekening zal worden. Gelukkig weten we op voorhand al zeker dat advocaten de werking van de wet goed in de gaten zullen houden, en dat ze ervoor zullen waken dat achterstanden in de rechtspleging niet verhaald worden op de rechten van hun cliënten. ■

HOE

regelt u de terugbetaling van een lening in één keer goed?

Door zelf een officiële schuldbelevens op te stellen.

HOE

richt u efficiënt en voordelig een nieuwe BV op?

Door zelf een notariële oprichtingsakte voor te bereiden.

HOE

voorkomt u problemen met de wettelijkheid van uw bedrijfspand?

Door zelf een waterdichte huurovereenkomst op te stellen.

Officiële brieven, akten en contracten maakt u snel, gemakkelijk en voordelig zelf op www.zibb.nl/casus

zibb.nl is een initiatief van Elsevier en Rabobank.

Dwight kan het niet laten zijn werk mee naar huis te nemen.

Fraude. Het is overal. Neem een Denny. Een veelvoorkomend type. Concreet is het en nieuw. Hoewel de Europese voornameverplichting het verspreiden door rijen die hij afschiet van late of persoonlijk. Deelbaar gemaakt is hij de verkoop van 'zijn' laptop.

Fraude? Schalte & Partners zoekt de zaken die komen. Of helpt u het voorkomen. Gevoelge zaken als verpakking van te- of andere dienst, oplichting, bedrijfsplanning, productieverbod, bedrog, afpersing, dubieuze schade en onrechtmatig schadeverzekeren. Ook u kunt er zeker mee te maken krijgen. Maar ook voor beveiliging en security-audit is het goed het zaken voor het online te nemen. Schalte & Partners. discreet. Doortastend. Door de wet gevend.

Schalte & Partners bv

kantoor voor rechtshulp en -praktijk

NIET DE NEUS OP DE FEITEN

info@schalte.nl T 078 622 11 44 www.schalte.com

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Elsevier bedrijfsinformatie bv. De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken Van de Orde en Disciplinaire beslissingen.

De gehele productie van het *Advocatenblad* wordt betaald uit de advertentie-opbrengsten.

Redactie

mr. drs. G.C. van Daal
mr. W.K. van Duren
mr. W. Heemskerk
dr. L. Hesselink
mr. A.A.M. van der Meer
mr. O.H. Minjon
mr. P.F.P. Nabben
mr. G.J. van Oosten
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
mr. M. Ynzonides

Bladmanagement

mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
mr. M. Ynzonides
dr. L. Hesselink (Elsevier)
mr. D. de Snoo (Orde)

Eindredactie

Linus Hesselink

Redactionele bijdragen

t.a.v. L. Hesselink
Elsevier bedrijfsinformatie bv
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag
tel. 070-4415226
fax 070-4415919
email: l.hesselink@ebi.nl
Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag
Zie www.elsevierjuridisch.nl

Bijdragen voor het Orde-deel

Nederlandse Orde van Advocaten,
Postbus 30851, 2500 GW Den Haag,
tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Zie ook: www.advocatenorde.nl

Uitgever

drs. J.W. van der Weele

Juridische Vacaturebank

www.jbb.nl

Beeld

Vormgeving: VILLA Y, Andre Klijsen
Tekeningen: Floris Tilanus
De Pinguïn: W.C. van Manen, Stichting
Advocaten voor Advocaten

Lay-out

Dimitry de Bruin, Den Haag

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Drukkerij Groen bv, Leiden

Advertenties

Brouwer's Direct Marketing bv
Postbus 90, 2380 AB Zoeterwoude
tel. 071-5897621, fax 071-5890580
e-mail: bdmvb@euronet.nl
Advertentietarieven op aanvraag
Personeelsadvertenties: € 1,80 per mm bij een
kolombreedte van 40 mm
Inzendtermijn afl. 10: 3 mei 2002
afl. 11: 17 mei 2002

Abonnementen

Alle *advocaten*, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Niet-leden betalen € 133 per jaarabonnement (incl. BTW en verzendkosten) en voor de jaarband € 15. Studenten 50% korting. Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement.
Elsevier Klantenservice verzorgt de abonnementenadministratie voor niet-leden: Elsevier bedrijfsinformatie bv, afdeling Klantenadministratie, postbus 808, 7000 AV Doetinchem. Tel. 0314-358358, fax 0314-349048, e-mail: klantenservice@ebi.nl
Losse nummers: € 8

© Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit blad mag worden vervoerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden.

COLU MN

René Klomp

Irreële executie

Dit is geen goed moment om afschaffing van de doodstraf in de Verenigde Staten te bepleiten. Na de aanslagen van 11 september is de drang om wraak te nemen op de terroristen en hun aanhangers groot. De Verenigde Staten hebben niet voor niets een grondoorlog in Afghanistan gevoerd. Direct na de aanslag sprak president Bush al dreigende taal: *We will smoke them out of their holes, get them running and bring them to justice*. En als Bush, voormalig gouverneur van Texas, de staat die al jaren recordhouder gerechtelijke executies is, spreekt over *justice*, weet iedereen wat hij daarmee bedoelt.

Maar dit is niet het hele verhaal. Juist de afgelopen jaren heeft de Amerikaanse beweging die voor afschaffing van de doodstraf pleit, sterk aan kracht gewonnen. Elk argument dat voorstanders op andere gedachten zou kunnen brengen, wordt aangegrepen. Zo is één van de belangrijkste argumenten tegen de doodstraf natuurlijk de niet uit te sluiten kans dat een onschuldige wordt veroordeeld. Tot voor kort was dat een enigszins theoretische discussie, maar door nieuw DNA-onderzoek zijn inmiddels tientallen veroordeelden alsnog vrijgekomen. Andere acties van de tegenstanders van de doodstraf richten zich op het voorkomen van het executeren van minderjarigen en geestelijk gestoorden. Pogingen uit de jaren zeventig en tachtig de doodstraf in strijd met de constitutie te laten verklaren, hebben helaas schipbreuk geleden. Toen ging het om discriminatie (zwarten lopen een veel groter risico de doodstraf te krijgen dan blanken) en de *cruel and unusual punishment* bestaande uit het langdurige verblijf in de *death row*, de dodencellen waarin de terdoodveroordeelden wachten tot hun beroepsmogelijkheden zijn uitgeput.

Een nieuwe dimensie aan de strijd tegen de doodstraf is gegeven door een groep studenten journalistiek. Zij hebben systematisch onderzoek gedaan of procedures waarin de doodstraf werd opgelegd wel aan alle vereisten voldeden. Tot grote ontzetting van voor- en tegenstanders bleek in veel zaken bewijs te zijn achtergehouden en bleken getuigen onder druk te zijn gezet. Maar het ergste was dat de advocaat van de veroordeelde vaak een verwijt kon worden gemaakt. In het bijzonder de door de staat toegevoegde pro Deo-advocaten bleken in veel gevallen niet in staat een goede verdediging te voeren. Dat ook sommige rechters niet vrijuit gaan – één was er zelfs tijdens een zitting in slaap gevallen – doet daar niets aan af.

Wat mij opvalt aan de huidige discussie in de Verenigde Staten is dat de aangevoerde argumenten tegen de doodstraf, hoe waar ze ook zijn, slechts *bijkomende* argumenten zijn. Het belangrijkste argument, namelijk dat het immoreel is van staatswege iemand het leven te benemen, hoor je vrijwel nooit. Toch is dat hetgene waar het volgens mij in de discussie om zou moeten gaan. Het is onethisch en principieel onjuist een ander van het leven te beroven. *How can we kill people who killed people to show that killing people is wrong?*

Nu één van de verdachten van betrokkenheid bij de aanslag van 11 september een Fransman blijkt te zijn, doet zich de bijzondere mogelijkheid voor dat de Europese Unie luid en duidelijk kan protesteren tegen de doodstraf in de Verenigde Staten. Zelfs al is de verdachte meerderjarig, geestelijk niet gestoord, absoluut schuldig en zelfs al zou hij een prima advocaat hebben gehad, dan nog is het onaanvaardbaar als de Verenigde Staten de doodstraf zouden opleggen. Dat zou de boodschap van de EU moeten zijn.

Eigenlijk is elk moment een goed moment om de afschaffing van de doodstraf te bepleiten.

Appèlrecht na 1 januari 2002

Van Nieuw Rechtsvordering wordt vooral aandacht geschonken aan de herziening van de procedure in eerste aanleg. Het appèl is echter ook nogal gewijzigd, de hoven hebben hun rolreglementen gewijzigd en een fundamentele herbezinning is door de minister in het vooruitzicht gesteld. Vandaar deze beschouwing over de appèlprocedure in de dagvaardingsprocedure.

mr. J. Ekelmans
advocaat te Den Haag¹

Appellabele uitspraken

Aan het appèl gaat vooraf de vraag, of er wel te appelleren valt. Allereerst is appèl niet mogelijk bij geringe geschillen. Dat betekent – kort gezegd en volgens de wetgever (art. 332 Rv) – dat het appèl meer dan € 1.750 moet betreffen, alle beoordeelde vorderingen in conventie en reconventie tezamen en inclusief rente.

Vervolgens moest vroeger voor de appellabiliteit onderscheid gemaakt worden tussen tal van soorten tussenvonnissen. Nu niet meer. De wet kent het tussenvonnissen (art. 232 Rv) en het eindvonnis.

Dat vereenvoudigde onderscheid werd al geïntroduceerd in het in 1996 ingediende en nadien gesneuvelde wetsontwerp herziening rechterlijke organisatie tweede fase. In wetsontwerp 26 855 werd drie jaar later – voor het eerst – bepaald dat appèl tegen een tussenvonnissen in beginsel alleen openstaat tegelijk met appèl tegen het eindvonnis (art. 337 Rv). De toelichting is kort:

‘De uitsluiting van rechtsmiddelen tegen tussenuitspraken vindt plaats met het oog op een zo vlot mogelijke behandeling van zaken en sluit aan bij een aanbeveling van de commissie Wind.’

Pas in de Eerste Kamer zijn vragen gesteld over de wenselijkheid van uitsluiting van tussentijds appèl. De minister heeft het voordeel van een ononderbroken en vlotte procesgang benadrukt.² De Kamer is hem gevolgd.

Daarentegen is de vraag wat een einduitspraak is en wat een tussenuitspraak, gedurende de parlementaire behandeling genoeg onbesproken gebleven: de minister laat dit, zo geven de Kamerstukken aan, over aan de rechtspraak.³

De rechtspraak heeft die vraag al eerder beantwoord bij de oude verzoekschriftprocedure in appèl en bij de doorbreking van een appèlverbod bij zogenaamde deelvonnissen. Einduitspraak is nader ingevuld als een uitspraak, waarbij in het dictum aan het geding geheel of gedeeltelijk een einde is gemaakt.⁴ Het criterium ‘bij dictum geheel of gedeeltelijk een einde maken aan het geding’ lijkt helder. Het impliceert dat het gelasten van deskundigenbericht⁵ of toelaten tot getuigenverhoor een tussenuitspraak vormt. Pas daarna volgt immers de toe- of afwijzing van het gevorderde.

Een vonnis kan echter een deelvonnis zijn, dat wil zeggen: deels een tussenvonnissen, deels een eindvonnis. Wie wil appelleren tegen het gedeelte waarbij een deel van het gevorderde wordt toe- of afgewezen, kan daarmee niet wachten tot het volgende

eindvonnis. Appèl moet meteen ingesteld worden. De parlementaire geschiedenis bevat geen aanwijzing dat de aldus onder oud recht ontwikkelde rechtspraak gelding verliest: de wetgever laat de ontwikkeling van het begrip tussenuitspraak aan de rechtspraak en bespreekt het begrip deelvonnis zonder daarbij aan te geven dat het deelvonnis niet (meer) appellabel zou zijn.⁶

Ook beslissingen die jegens een bij de procedure betrokken derde een einde maken

te komen op een appèlverbod, wanneer dat na de uitspraak uitdrukkelijk werd gevraagd. De tekst van de wet verzet zich niet tegen het naderhand toestemming geven voor tussentijds appèl. Uit de te bestrijden uitspraak mag ook niet worden afgeleid dat de rechter zich reeds uitdrukkelijk een oordeel heeft gevormd over de (on)wenselijkheid van tussentijds appèl: daarover zal de rechter zich doorgaans in het geheel niet uitlaten. Zo'n uitdrukkelijk oordeel is overigens waarschijnlijk niet te kwalificeren als een voor de

Daarvan is niet (te) gauw sprake. De aanduiding 'werknemer' waar het 'werkgever' had moeten zijn bij toekenning van een ontbindingsvergoeding, was een duidelijke vergissing en kon hersteld worden.¹² De vraag, of een wegens kennelijk onredelijk ontslag te betalen vergoeding bruto of netto was, was daarentegen uit dictum, noch overige tekst van de uitspraak duidelijk en liet zich derhalve niet bij herstelvonnis beantwoorden.¹³

Het aanvullende vonnis zal denkbaar een zachte dood sterven: de rechter die in zijn dictum opneemt 'wijst af het meer of anders gevorderde' geeft daarmee aan dat hij alle vorderingen heeft beoordeeld – ook als dit slechts een standaardtekst uit de tekstverwerker is – en snijdt daarmee voor de procespartijen de mogelijkheid af een aanvullend vonnis te vragen.¹⁴

Het aanvullende vonnis zal denkbaar een zachte dood sterven

aan het geding moeten gelden als einduitspraken, zoals – bijvoorbeeld – de uitspraak op een incidentele vordering van deze derde tot voeging of tussenkomst⁷ en mogelijk ook de beslissing op een beroep op verschoningsrecht.⁸

Is er eenmaal een einduitspraak, dan staat ook tegen eerdere tussenuitspraken appèl open. Aldus kan ook de regiefunctie van de rechter in eerste aanleg getoetst worden. Echter niet altijd: tegen onder meer het wel of niet bepalen van een comparitie (art. 131 Rv), het weigeren van nadere conclusies (art. 132, lid 4 Rv) en de bepaling wie als deskundige benoemd wordt (art. 194, lid 2 Rv), staat geen appèl open. Wel tegen de weigering om pleidooi te bepalen of tegen een bevel inlichtingen of bescheiden te verstrekken (of de weigering daarvan). De memorie van toelichting merkt dit bevel dan ook aan als een appellabel tussenvonnis.⁹ De andersluidende uitspraak van de minister bij de mondelinge behandeling¹⁰ lijkt een vergissing.

De rechter staat appèl toe

De rechter kan – in afwijking van het wettelijk regime – tussentijds appèl toestaan. Dat kan natuurlijk uitdrukkelijk bepaald worden in de tussenuitspraak. Kan het ook bij latere uitspraak op grond van een na die uitspraak – voor het eerst – aan de rechter gedaan verzoek?

Ik heb mij laten vertellen dat een gerecht reeds onder het 'oude' Rv bereid was terug

rechter bindende eindbeslissing: dit oordeel betreft niet het geschil zelf, maar de juridische instructie daarvan.¹¹ Zou deze weg openstaan, dan is een rappe beslissing ondertussen vereist, indien de appèltermijn ingaat op het moment, waarop de eerste uitspraak wordt gedaan, niet op het moment, waarop alsnog toestemming voor tussentijds appèl wordt gegeven.

In twee andere gevallen staat ook aanstonds een rechtsmiddel open tegen een tussenuitspraak: bij een provisionele veroordeling en bij een onbevoegdverklaring met verwijzing naar een lagere rechter (art. 337 Rv). Ten onrechte kan artikel 337 Rv overigens de indruk wekken dat hoger beroep open zou staan tegen een onbevoegdverklaring met verwijzing naar een lagere rechter. Slechts het gerechtshof kan verwijzen naar een lagere rechter en uit artikel 75 Rv blijkt dan ook dat tegen zo'n verwijzing slechts cassatie openstaat.

Aanvulling en herstel

Soms is een snellere oplossing mogelijk. Met een succesvol verzoek tot het wijzen van herstelvonnis (art. 31 Rv) of een aanvullend vonnis (art. 32 Rv) wordt de weg naar appèl overbodig. Zo'n verzoek kan te allen tijde gedaan worden, ook na verstrijken van de appèltermijn.

Herstel is alleen aan de orde bij kennelijke vergissingen, zoals reeds in de rechtspraak onder oud Rv is uitgemaakt.

De appèldagvaarding

De appèldagvaarding (art. 343 Rv) behelst – nog steeds – in feite slechts de kale mededeling dat de uitspraak in eerste aanleg naar het oordeel van de appellant onjuist is. Daarmee bevindt de appèldagvaarding zich in een uitzonderingssituatie. Voor alle overige stukken waarmee een civiele procedure wordt ingeleid of met gebruikmaking van een rechtsmiddel wordt voortgezet, geldt immers dat deze ook een inhoudelijk karakter

ho! ik
vin dit fout!

ter moeten hebben.

De dagvaarding mag uitgebracht worden aan de procureur, advocaat of gerechtsdeurwaarder bij wie laatstelijk woonplaats is gekozen (art. 63 Rv). De dagvaarding kan derhalve zowel bij de advocaat als bij de procureur worden betekend, mits bij deze procesvertegenwoordiger woonplaats is gekozen. Die woonplaatskeuze blijkt bij de procureur in zaken bij de sector civiel en bij de gemachtigde – advocaat of gerechtsdeurwaarder – in kantonzaken uit de wet (art. 79, lid 2 respectievelijk art. 80, lid 4 Rv). Voor de advocaat die niet zelf als gemachtigde in een kantonzaak of als procureur in een zaak bij de sector civiel optreedt, vloeit de woonplaatskeuze niet reeds uit de wet voort en moet die derhalve anderszins blijken. Van een ‘dubbele woonplaatskeuze’ bij procureur/gemachtigde en bij een advocaat zal dan ook lang niet altijd sprake zijn, bijvoorbeeld omdat uit processtukken slechts blijkt dat de zaak wordt behandeld door de niet als procureur of gemachtigde optredende advocaat en derhalve niet ook dat daar woonplaats wordt gekozen.¹⁵

Heeft geïntimeerde een bekende woonplaats in een Staat, waarop de EU-Betekendingsverordening van toepassing is, dan dient de deurwaarder de bij de procesvertegenwoordiger betekende dagvaarding ter betekening in het buitenland door te zenden (art. 56, lid 4 Rv). Dit omdat betekening alleen in Nederland waarschijnlijk strijdig is met de EU-Betekendingsverordening.¹⁶ Bij die doorzending naar het buitenland dient een vertaling meegezonden te worden, indien de ontvanger het Nederlands naar verwachting niet machtig is. Voor wie geen risico wil nemen, geldt dat die vertaling beschikbaar dient te zijn en doorgestuurd dient te worden binnen de termijn voor instellen van het rechtsmiddel.¹⁷ Voor ‘internationale’ zaken is het belang van betekening bij de procureur, kortom, betrekkelijk.

Voor het aan niet-verschijnen verbonden risico hoeft in de appèldagvaarding niet gewaarschuwd te worden: de eis dat gewaarschuwd wordt, geldt alleen voor dagvaar-

dingen in eerste aanleg. Dat blijkt uitdrukkelijk uit de tekst van de wet (art. 111, lid 2 onder i Rv). In de Kamerstukken wordt bovendien met zoveel woorden aangegeven dat deze waarschuwing niet nodig is, omdat partijen in (o.a.) appèl doorgaans een procesvertegenwoordiger moeten hebben.¹⁸

Onjuist zou in appèl overigens ook zijn de mededeling dat bij verstek een vordering wordt toegewezen, indien deze de rechter niet onrechtmatig of ongegrond voorkomt (art. 139 Rv). Ook indien de geïntimeerde niet verschijnt, moet de appèlrechter in eerste aanleg door geïntimeerde aangevoerde stellingen en verweren immers – kort gezegd – (opnieuw) beoordelen.¹⁹

Het Hof in Leeuwarden verlangt in weerwil van tekst en geschiedenis van artikel 111, lid 2 onder i Rv, dat wel wordt gewezen op het risico dat een uitspraak op tegenspraak

wordt gewezen, indien slechts een deel van de geïntimeerden verschijnt (art. 140 Rv). Volgens dit Hof maakt de wetsgeschiedenis juist duidelijk dat de wetgever de gevolgen van niet-verschijnen van een van de geïntimeerden in appèl kennelijk niet onder ogen heeft gezien.²⁰ Navraag leert dat het Hof in Amsterdam aanvankelijk ook een waarschuwing in de appèldagvaarding verlangde; het Hof in Amsterdam heeft dat standpunt inmiddels echter verlaten.

Overigens geldt naar de letter voor de appèldagvaarding ook de substantiërings- en bewijsaandragplicht: de appèldagvaarding moet immers voldoen aan de eisen, waaraan de dagvaarding in eerste aanleg moet voldoen (art. 343 Rv). Nu de appèldagvaarding geen middelen behoeft te bevatten, is vast niet bedoeld dat de appèldagvaarding desondanks zou moeten voldoen aan de substantiërings- en bewijsaandragplicht.²¹

Beroepstermijn en appèlinstantie

Alle appèllen van vanaf 1 januari 2002 gewezen vonnissen worden behandeld door het gerechtshof (art. 60, lid 1 RO). De taak van de rechtbank op dit punt is voorbij. De appèltermijn is drie maanden gebleven, maar voor kortgedinguitspraken vier weken geworden (art. 339 Rv).

Foute rechtsingang

Wie in eerste aanleg de procedure verkeerd aanvangt, wordt geholpen. Wie de procedure ten onrechte aanvangt met een verzoekschrift, wordt in de gelegenheid gesteld om dat te corrigeren, de ten onrechte benaderde rechter verwijst naar de wel bevoegde instantie. Dat heil kan de appèllant slechts beperkt baten.

Wie het juiste rechtsmiddel aanwendt bij de verkeerde civiele rechter of in de verkeerde vorm (verzoekschrift/dagvaarding), zal alsnog de goede weg gewezen worden.

Wie het verkeerde rechtsmiddel aanwendt, moet nog steeds rekening houden met een nietontvankelijkverklaring

Ook wie bij dagvaarding (zonder motivering) in beroep komt, terwijl dat bij (gemotiveerd) beroepschrift had moeten gebeuren (of omgekeerd), krijgt de gelegenheid tot herstel,²² tenzij sprake is van misbruik van procesrecht.²³

Wie daarentegen het verkeerde rechtsmiddel aanwendt, moet nog steeds rekening houden met een nietontvankelijkverklaring.²⁴ De wet kent nog geen bepaling die – bijvoorbeeld – een abusievelijk ingesteld verzet omzet in een wel toelaatbaar appèl of een bij vergissing ingesteld hoger beroep in een wel mogelijke cassatie. Uitzondering blijft slechts: wie cassatie instelt, waartegen hoger beroep ingesteld had moeten worden, krijgt in beginsel de gelegenheid zijn weg in appèl te vervolgen (art. 340 Rv).

Aanbrengen en fourneren

Aanbrengen geschiedt uiterlijk daags voor de rolzitting (art. 113 Rv). Twee van de gerechtshoven – Leeuwarden en Den Haag

Wat wil u nou precies?
 cassatie, hoger beroep, bezwaar.
 Schrift. appèl, klagen, rekken,
 verzet... récht?

– verlangen in de rolreglementen echter dat aanbrengen op een eerder tijdstip geschiedt (art. 2.1.a rolreglementen hoven).

Reeds bij het eerste processtuk in appèl brengt de appèllant de stukken uit de eerste aanleg in het geding (art. 34, lid 2 Rv en art. 2.2.d rolreglementen hoven). Het fourneersysteem is daarmee ook in appèl verleden tijd.

Algemene regels en regels uit eerste aanleg van (overeenkomstige) toepassing

Op het appèl zijn vanzelfsprekend van toepassing de regels uit titel 1 die immers voor alle procedures gelden. Ook de appèlrechter kan derhalve – bijvoorbeeld – in elke stand van het geding toelichting vragen op stellingen of verzoeken om bepaalde bescheiden in het geding te brengen (art. 22 Rv).

Voorzover uit een wettelijke regeling niet anders voortvloeit zijn voorts op het appèl de regels uit titel 2 over de procedure in eerste aanleg van overeenkomstige toepassing met – kort gezegd – twee uitzonderingen: reconventie is niet mogelijk en de bepaling dat na vordering en verweer in beginsel een comparitie plaatsvindt is niet van toepassing (art. 353 Rv). Verleden tijd is de uitvoerige opsomming in de oude wettelijke bepaling van de onderwerpen waarbij

de regeling in eerste aanleg in appèl toepasselijk is.

Aldus is onder meer veiliggesteld dat de wijzigingen uit het procesrecht in eerste aanleg ook gelden voor de procedure in appèl. Zo is ook in appèl geen hernieuwde oproeping meer nodig van de niet-verschenen medegeïntimeerde (art. 79 Rv oud), kan een partijdeskundige gehoord worden (art. 200 Rv) en kan de appèlrechter een wijziging van eis ook ambtshalve en derhalve geheel los van verzet van geïntimeerde in strijd met de goede procesorde oordelen (art. 130 Rv).

Die algemene toepasselijkverklaring van de regels uit de eerste aanleg is weliswaar inzichtelijk, maar wellicht net iets te algemeen geformuleerd. Zo is naar huidig recht een incidentele vordering tot oproeping in vrijwaring voor het eerst in appèl op z'n best dubieus, maar waarschijnlijk onmogelijk.²⁵ Thans zou dit wel mogelijk zijn, zonder dat echter uit de parlementaire geschiedenis blijkt dat de minister zich hierin heeft verdiept. Het hele onderwerp is niet aan de orde geweest.

Volledig nieuwe beoordeling van het geschil

Het 'oude' appèlrecht voorzag reeds in de mogelijkheid om de eis en de grondslag van de eis in appèl geheel te veranderen en

nieuwe stellingen en weren aan te voeren en bewijsmiddelen voor het eerst aan te dragen, ook als die stellingen, weren of bewijsmiddelen in eerste aanleg ook al aangevoerd hadden kunnen worden. Er is nog geen aanleiding om te verwachten dat dit thans anders zal zijn. Dat het appèl er ook toe kan strekken fouten uit de eerste aanleg te herstellen is immers zeer vaste rechtspraak. De minister heeft deze betekenis van het appèl op het eerste gezicht ook onderkend. Hij heeft aangegeven dat het feitelijk debat in eerste aanleg niet te zeer beperkt moet worden, omdat dit anders tot meer hogerberoepsprocedures zou leiden.²⁶

Dit uitgangspunt van volledige (her)beoordeling in appèl is geen vanzelfsprekend bezit. Bij de recente discussie binnen de Hoge Raad over diens toekomstige rol is ook gesproken over de (on)wenselijkheid om het appèl te beperken tot toetsing van de procedure en de uitspraak in eerste aanleg.²⁷ In Duitsland zijn wettelijke beperkingen aan in appèl aan te voeren (nieuwe) stellingen overigens weinig succesvol gebleken. Niet alleen de procespartijen, maar ook de appèlrechters spannen zich in die beperkingen te omzeilen. Ze willen graag recht hebben en recht doen op de werkelijkheid, zoals die zich feitelijk heeft voorgedaan.²⁸

Verdere proceshandelingen

Ook in appèl geldt dat nadere conclusies worden toegestaan, indien dat met het oog op recht van hoor en wederhoor of goede instructie van de zaak noodzakelijk is (art. 132 Rv). Bij de gerechtshoven is evenwel enige aversie tegen verdere processtukken na de gebruikelijke memorie van grieven/antwoord merkbaar. Het Hof Leeuwarden wil in beginsel niet weten van memories of aktes na enquête of descende.²⁹ Dat standpunt is overigens strijdig met het door de minister met een beroep op het beginsel van hoor en wederhoor –19 Rv – uitdrukkelijk in de parlementaire stukken betrokken standpunt dat na getuigenbewijs, descende of enquête, gelegenheid moet worden geboden zich daarover uit te laten.³⁰ Daarbij geeft de minister aan dat, afhankelijk van de omvang en het processuele gewicht van de stukken of gegevens waarop

een partij nog mag reageren, de rechter in plaats van een nadere conclusie te geven ook kan volstaan met de gelegenheid te bieden voor een reactie bij akte.³¹

Vindt geen comparitie plaats, dan wordt desverlangd de gelegenheid geboden om de zaak te bepleiten (art. 134 Rv). De wetgever heeft het aan de rechtspraak overgelaten welke beperkingen aan het pleitrecht gesteld kunnen worden.³² De recente rechtspraak op dat punt blijft derhalve ook in hoger beroep van belang.³³

Toezien op snelheid van behandeling

Ook voor de appèlrechter geldt dat hij moet waken tegen onredelijke vertraging van de procedure (20 Rv). Daar trekken de

hoven zich weinig van aan in de per 1 januari in werking getreden reglementen. Slechts twee van de vijf gerechtshoven – Leeuwarden en 's-Hertogenbosch – kennen in het nieuwe rolreglement de mogelijkheid om ambtshalve termijnen te stellen, ambtshalve akte niet-dienen te verlenen of om een versnelde procesgang toe te passen.³⁴ De overige drie gerechtshoven laten de voortgang nog steeds aan partijen over. Geen van de gerechtshoven vermeldt binnen welke termijn het (in beginsel) uitspraak wil doen.

Aan zich houden of verwijzen

Wordt een tussenvonnissen vernietigd, dan kan de rechter de zaak aan zich houden (art. 356 Rv). Vroeger konden de procespartijen

de rechter daartoe verplichten, door eenvoudigweg beide te verlangen dat de appèlrechter de zaak zelf af zou doen. Die mogelijkheid is vervallen, overigens zonder enige toelichting.

Twee aparte regelingen opgeheven en één toegevoegd

En route zijn twee voorheen bestaande bijzondere regelingen opgeruimd.

Wie een kort geding voert bij de kantonrechter als voorzieningenrechter kan in hoger beroep. Vervallen is de oude regeling (116 Rv oud), waarbij hoger beroep niet mogelijk was en het voortduren van de voorlopige voorziening afhankelijk was van het indienen van een 'niet eens-verklaring' en het verloop in de hoofdzaak.

Wie procedeert voor de verkeerde sector – civiel in plaats van kanton – en niet (ambtshalve!) door de rechter wordt gecorrigeerd, kan in appèl niet meer tegengeworpen krijgen dat er sprake is van een uitspraak in hoogste ressort. Ook de sector kanton behoort immers tot de rechtbank. Het oude artikel over de 'oneigenlijke pro-

Hoe dan ook zouden de vijf gerechtshoven er nu al voor kunnen kiezen om – net zoals de negentien rechtbanken – te werken met een volledig uniform rolreglement

Commissie Wind breidt zijn geloofsbrieven aan

rogatie' (art. 157 Rv oud) is dan ook welbewust vervallen.³⁵

Toegevoegd is een bepaling die de band tussen hoofdzaak en vrijwaring instandhoudt (art. 339, lid 5 Rv). De gedaagde in hoofdzaak kan hoe dan ook in appèl in de vrijwaring, nadat appèl in de hoofdzaak is ingesteld. Voorbij is het oude systeem, waarbij dan voor de vrijwaring zo nodig maar een nieuwe procedure moest worden begonnen.

Fundamentele herbezinning

Door de minister is een fundamentele herbezinning voorzien op een groot aantal onderwerpen van het burgerlijk procesrecht, waaronder de civiele appèlprocedure. Die fundamentele herbezinning wordt begeleid door een kerngroep die bestaat uit de hoogleraren Asser, Groen en Vranken. Navraag bij het ministerie leert dat de tussenrapportage met voorlopige bevindingen vermoedelijk begin mei naar de Tweede Kamer zal worden gezonden. Op 1 juli 2004 moet het gedetailleerde advies aangeboden worden. Daaraan vooraf gaan een afrondend rapport (oktober 2002) en een –

zo door de minister aangeduid – publiek debat.³⁶

In de tussentijd zou al veel gewonnen kunnen worden, wanneer het voortvarend procederen dat artikel 20 Rv tot maatstaf stelt ook voor de procespartijen en de rechter in appèl leitmotiv zou zijn. Daarbij zou de rechter niet van de procespartijen moeten verlangen dat de procespartijen (veel) sneller procederen dan de rechter zelf doet. De gang van zaken in cassatie kan de gerechtshoven tot inspiratie dienen. De termijn waarbinnen procespartijen hun schriftelijke toelichting moeten indienen is feitelijk afhankelijk van de termijn, waarbinnen de Hoge Raad naar verwachting arrest wijst. Indien de doorlooptijd bij de Hoge Raad oploopt, worden ook de termijnen, waarbinnen de schriftelijke toelichting moet worden aangeleverd, langer.

De hoven zouden zelf initiatieven kunnen nemen tot het versnellen en verbeteren van de appèlprocedure met name door (meer) ambtshalve toe te zien op het handhaven van termijnen, het zelf verantwoordelijkheid nemen voor het spoedig wijzen van

arrest en het, waar zinnig, actief bepalen van het verloop van de procedure. Ook de aanpassing van de procedure in eerste aanleg is aan de basis begonnen met initiatieven van de rechters in eerste aanleg. De introductie van de comparitie na antwoord dateert overigens van 1965.³⁷

Hoe dan ook zouden de vijf gerechtshoven er nu al voor kunnen kiezen om – net zoals de negentien rechtbanken – te werken met een volledig uniform rolreglement. Dat vergroot de efficiency van de procesvoering. Het effent ook verder de weg naar afschaffing van de procureur. ■

Noten

- 1 Advocaat bij Ekelmans & Meijer advocaten te Den Haag.
- 2 Kamerstukken I 2000/01 26 855, nr. 16, pp. 43-44.
- 3 Kamerstukken II 1999/00 26 855, nr. 3, p. 136; nr. 5, p. 73.
- 4 (o.a.) HR 30 juni 1989 *NJ* 1989, 806 en HR 20 maart 1992 *NJ* 1992, 475.
- 5 Vgl. Hof Arnhem 2 oktober 2001, *NJ* 2002, 112.
- 6 Kamerstukken II 26 855, nr. 5, p. 73.
- 7 HR 24 juni 1991 *NJ* 1993, 548.
- 8 Snijders/Wendels, civiel appèl (1999), p. 65.
- 9 Kamerstukken II 1999/00 26 855, nr. 3, p. 55.
- 10 Kamerstukken II 1999/00 26 855, nr. 16, p. 39.
- 11 Snijders/Wendels, civiel appèl (1999), p. 71.
- 12 HR 29 april 1994 *NJ* 1994, 497.
- 13 HR 17 december 1999 *NJ* 2000, 171.
- 14 Kamerstukken II 1999/00 26 855, nr. 3, p. 64.

- 15 Heemskerk, *Advocatenblad* 2001, p. 745 en *Advocatenblad* 2002, p. 20, noot 4.
- 16 Kamerstukken II 1999/00 27 748, nr. 3, p. 11.
- 17 Von Schmidt auf Altenstadt 'Interregnum: u nadert een gevaarlijke kruising'; *Advocatenblad* 2002, p. 595.
- 18 Kamerstukken II, 1999/00 26 855, nr. 3, p. 98.
- 19 HR 13 november 1998 *NJ* 1999, 133; Snijders/Wendels, civiel appèl (1999), p. 134.
- 20 Heemskerk, Wennen aan Nieuw Rechtsvordering, *Advocatenblad* 2002, p. 309.
- 21 Vgl. Heemskerk, *Advocatenblad* 2002, p. 224.
- 22 Kamerstukken II 1999/00 26 855, nr. 3, p. 79.
- 23 Kamerstukken II 1999/00 26 855, nr. 5, p. 40.
- 24 HR 2 mei 1996 *NJ* 1996, 538 en de in de conclusie van de A-G vermelde rechtspraak.
- 25 Snijders/Wendels, civiel appèl (1999), pp. 174/175 met verdere vindplaatsen.

- 26 Kamerstukken I 2001/02 26 855, nr. 16, p. 33.
- 27 *NJB* 2002, p. 293.
- 28 Hovens, het civiele hoger beroep in de toekomst, *Ars Aequi* 2001, p. 866 e.v.
- 29 Art. 3.b.4 rolreglement gerechtshof Leeuwarden.
- 30 Kamerstukken II 26 855, nr. 5, p. 52; nr. 6, p. 7 en 10.
- 31 Kamerstukken II 26 855, nr. 6, p. 10.
- 32 Kamerstukken II 26 855, nr. 5, p. 63 en nr. 6, p. 11.
- 33 HR 5 oktober 2001 *RvdW* 2001, 152.
- 34 2.2.c ('s Hertogenbosch); 2.2.j en 3.b.1 (Leeuwarden).
- 35 Kamerstukken II 1999/00 27 824, nr. 3, p. 34.
- 36 Niet-dossierstuk 2001-2002, just000895, Tweede Kamer.
- 37 Van den Reek, Mededelingsplichten in het burgerlijk procesrecht (1997), p. 25.

Advocatuur en nieuw erfrecht

Ook voor advocaten, die in hun dagelijkse praktijk er niet veel mee te maken hebben, is het verstandig kennis te nemen van het nieuwe erfrecht, dat dit najaar wordt ingevoerd. Want het kent veel fundamentele vernieuwingen waarbij de kans op geschillen tussen de erfgenamen bepaald niet kleiner wordt.

Kees Kraan

Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie

De wettelijke verdeling

In het nieuwe erfrecht bij versterf vinden wij een bijzondere wijze van vererving als de erflater een echtgenoot en een of meer kinderen als erfgenamen achterlaat. De wetgever heeft het verzorgingsrecht van de echtgenoot willen laten prevaleren boven de rechten van de kinderen als erfgenaam. Daarom vererven alle tot de nalatenschap behorende goederen naar de echtgenoot die tegenover de kinderen en tegenover de schuldeisers verplicht is om de schulden van de nalatenschap voor zijn rekening te nemen. De kinderen verkrijgen als erfgenaam een vordering in geld op de echtgenoot ter grootte van hun erfdeel. Deze vordering is pas opeisbaar bij het overlijden van de echtgenoot, bij zijn faillissement en wanneer de schuldsaneringsregeling op hem van toepassing is verklaard.

Een eenvoudig voorbeeld. A overlijdt, achterlatende zijn echtgenote B en zijn kinderen C, D en E. Tot de nalatenschap behoort een huis, waarde 800, een bankrekening met een saldo van 50 en andere goederen ter waarde van 150. Op het huis rust een hypotheekschuld van 300 en erflater had een schuld aan zijn moeder van 100. B, C, D en E zijn wel allen, ieder voor een gedeelte erfgenaam, maar bij het overlijden van A verkrijgt B van rechtswege het huis, de bankrekening en de andere goederen, samen ter waarde van 1000. C, D en E

zijn nooit tot die goederen gerechtigd geweest. Van een echte verdeling kan men dan ook niet spreken. B moet de schulden, samen 400, voor haar rekening nemen. C, D en E verkrijgen bij het overlijden van A elk een vordering van 150 op B. Zij hebben namelijk als erfgenaam recht op een kwart van het saldo van de nalatenschap. Dit saldo is 1000-400 ofwel 600.

Het is duidelijk dat de kinderen aan hun erfdeel in eerste instantie weinig plezier beleven. Als bij het overlijden van B alles op is, krijgen zij niets. Dit is het gevolg van het feit dat het verzorgingsrecht van de echtgenoot voorgaat. Of de echtgenoot ook daadwerkelijk aan de nalatenschap behoefte heeft voor zijn verzorging is niet van belang.

De wettelijke verdeling is van semi-dwingend recht. De erflater kan de wettelijke verdeling in zijn geheel buiten werking stellen, maar hij kan niet van de wettelijke verdeling op elk door hem gewenst onderdeel afwijken. De wet geeft aan waar die afwijkingen mogelijk zijn.

Kans op verwickelingen tussen de kinderen en de echtgenoot bestaat als gevolg van – wat men gewoonlijk noemt – de wilsrechten die de wetgever in het leven heeft geroepen. De kinderen krijgen als gevolg van de wettelijke verdeling een vordering op de langstlevende ouder. In bepaalde gevallen kunnen zij ter voldoening van hun vordering van de langstlevende, overdracht van goederen vorderen. Dit is bijvoorbeeld het geval als de langstlevende hertrouwt. Het wilsrecht heeft betrekking op alle goe-

In het huidige erfrecht heeft de legitimaris als erfgenaam recht op zaken, in het nieuwe erfrecht heeft hij slechts recht op waarde

De bevoegdheden van de executeur zijn verruimd, de bevoegdheden van de erfgenamen zijn verkleind

deren die behoorden tot de nalatenschap van erflater en tot een door zijn overlijden ontbonden huwelijksgemeenschap. Bovendien heeft het wilsrecht ook betrekking op de goederen die door zaaksvervanging daarvoor in de plaats zijn gekomen. Er is in nog drie andere gevallen sprake van een wilsrecht. Bij onenigheid tussen (stief)ouder en kinderen kan over de uitoefening van een wilsrecht heel wat getouwtrek volgen. De erflater kan deze wilsrechten uitsluiten, maar dan moet hij een testament maken.

Recht op vruchtgebruik van de echtgenoot

Het kan zijn dat de erflater aan zijn echtgenoot niets na wil laten en aan zijn kinderen alles. In dat geval onterft hij de echtgenoot. Het kan ook zijn dat de erflater de wettelijke verdeling te ver vindt gaan. In dat geval stelt hij de wettelijke verdeling buiten werking. Met beide hoeft de echtgenoot geen genoegen te nemen. In de afdeling Andere wettelijke rechten is de echtgenoot het recht toegekend op het vruchtgebruik van woning, inboedel en andere goederen die tot de nalatenschap behoren, voorzover hij aan dit vruchtgebruik voor zijn verzorging behoefte heeft. Indien de echtgenoot van dit recht gebruikmaakt, is er sprake van een tegengesteld belang tussen de echtgenoot en de kinderen. Dit spreekt temeer daar, als het vruchtgebruik eenmaal gevestigd is, de echtgenoot aan de kantonrechter machtiging kan vragen om tot vervreemding en vertering van de aan het vruchtgebruik onderworpen goederen over te gaan. De kinderen lopen dus de kans dat zij ook in dit geval niets van de nalatenschap overhouden en zullen zich – zeker als het een tweede huwelijk betreft – tegen de vestiging van dit vruchtgebruik verzetten. De kantonrechter moet er dan aan te pas komen.

De afdeling Andere wettelijke rechten biedt nog meer kans op conflicten. Zo wordt daar aan het kind (waaronder begre-

pen het stiefkind, pleegkind, behuwd kind of kleinkind) dat gedurende zijn meerderjarigheid tegen een te lage (of geen) beloning heeft gewerkt in het beroep of bedrijf van de erflater of in diens huishouding, het recht toegekend op een som ineens ten laste van de nalatenschap. Ook minderjarige kin-

Foto: Hollandus-Hoogte

deren en kinderen jonger dan 21 jaar hebben in bepaalde gevallen recht op een som ineens. Ten slotte is in deze afdeling aan kinderen en stiefkinderen in bepaalde gevallen het recht toegekend om de overdracht te vorderen van goederen die dienstbaar waren aan een door de erflater uitgeoefend beroep of bedrijf en van aandelen in een naamloze of besloten vennootschap waarvan de erflater de (enige) bestuurder was.

Legitieme portie

De legitieme portie is in het nieuwe erfrecht geheel van karakter veranderd. In het huidige erfrecht heeft de legitimaris als erfgenaam recht op zaken. Indien de onterfde legitimaris een beroep doet op zijn legitieme is hij alsnog als erfgenaam gerechtigd tot de goederen van de nalatenschap. In het nieuwe erfrecht is dit anders. De legitimaris heeft slechts recht op een waarde. De legitimaris die onterfd is, krijgt bij een beroep op

zijn legitieme een vordering in geld. Dit maakt de zaken wat eenvoudiger, temeer daar de legitieme portie niet meer varieert met het aantal kinderen, maar altijd de helft is van het erfdeel bij versterf. Toch is de regeling hier en daar wat gecompliceerder door het handhaven van de regel dat de legitimaris recht heeft op een legitieme vrij en onbezwaard. Dit betekent dat hetgeen de legitimaris als erfgenaam of legataris verkrijgt, vrij en onbezwaard tot zijn beschikking dient te staan. Indien dit niet het geval is, kan de legitimaris de erfenis of het legaat

verwerpen en daarbij verklaren dat hij zijn legitieme handhaaft. Hij houdt dan een vordering in geld – ter grootte van de helft van zijn erfdeel – over. De waarde van hetgeen hij heeft verworpen wordt niet op zijn legitieme in mindering gebracht. In bepaalde gevallen kan de legitimaris echter de verkrijging, ook al is hij niet vrij en onbezwaard, niet verwerpen omdat de waarde van de verkrijging in dat geval op zijn legitieme in mindering wordt gebracht. De legitimaris moet dan een andere weg volgen. Dit doet zich in twee gevallen voor. Het eerste geval is dat de erflater de verkrijging van de legitimaris onder bewind heeft gesteld en daarbij als grond heeft aangegeven dat de legitimaris ongeschikt of onmachtig is om in het beheer te voorzien of dat zonder het bewind de goederen hoofdzakelijk aan de schuldeisers van de legitimaris ten goede zouden komen. Indien de legitimaris meent dat de opgegeven

grond niet juist is kan hij deze betwisten. Indien hij in de daaropvolgende procedure gelijk krijgt, leidt dit er slechts toe dat hij zijn legitieme in geld ontvangt. De rest van de nalatenschap gaat naar de erfgenamen die deze zou hebben verkregen als de legitimaris de verkrijging zou hebben verworpen. Het tweede geval betreft het legaat van een geldsom aan de legitimaris die in termijnen moet worden uitbetaald waarbij de erflater in het testament heeft vermeld dat deze gefaseerde uitbetaling nodig is in verband met de voortzetting van het beroep of bedrijf van de erflater. De erflater heeft dan een van zijn kinderen tot zijn erfgenaam-bedrijfsopvolger benoemd en aan dit kind een in termijnen uit te keren legaat ten behoeve van de andere kinderen (of een ander kind) opgelegd. Ook dit legaat kan de legitimaris niet verwerpen zonder dat de waarde daarvan op zijn legitieme in mindering wordt gebracht. Hij moet de juistheid van de grond bewijzen. Krijgt hij gelijk, dan moet de contante waarde van het legaat aan hem worden uitgekeerd.

Executeur

De executeur is in het nieuwe erfrecht ingrijpend veranderd. De bevoegdheden van de executeur zijn verruimd, de bevoegdheden van de erfgenamen verkleind. De executeur is in het nieuwe erfrecht geen inbreuk op de legitieme zodat de legitimarissen zich niet kunnen verzetten tegen het beheer van de executeur. De executeur kan zonder medewerking van de erfgenamen legaten uitkeren, ook als het een onroerende zaak betreft.

De erfgenamen kunnen proberen de executeur buitenspel te zetten door de nalatenschap beneficiair te aanvaarden. Bij beneficiaire aanvaarding eindigt het beheer van de executeur omdat de erfgenamen dan tot vereffening van de nalatenschap over moeten gaan. De wetgever heeft deze mogelijkheid echter voorzien. Als de executeur aantoonbaar – jegens de erfgenamen – dat de nalatenschap positief is vindt, ondanks de beneficiaire aanvaarding, geen vereffening plaats. Geschillen in dezen worden beslist door de kantonrechter.

Vereffening

Vereffening is een bijzondere wijze van afwikkeling van de nalatenschap die enigszins lijkt op de afwikkeling van een faillissement en die onder andere plaats moet vinden als de nalatenschap beneficiair is aanvaard. In bepaalde gevallen vindt echter, ondanks beneficiaire aanvaarding, geen vereffening plaats. Naast het hiervoor genoemde geval kan gedacht worden aan beneficiaire aanvaarding door de kinderen als de nalatenschap wettelijk is verdeeld. Ook deze aanvaarding leidt niet tot vereffening. Vereffening kan ook plaatsvinden op verzoek van een schuldeiser van een erfgenaam die de nalatenschap heeft verworpen. De vereffening vindt in beginsel plaats door de erfgenamen. De rechtbank kan echter, bijvoorbeeld op verzoek van een schuldeiser van de nalatenschap, een vereffenaar benoemen, met name wanneer de schulden van de nalatenschap de baten overtreffen. Het ligt, denk ik, voor de hand om in een dergelijk geval een advocaat met ervaring in de afwikkeling van faillissementen tot vereffenaar te benoemen.

Andere wijzigingen

Er verandert nog meer in het nieuwe erfrecht:

- Er komt een nieuwe onwaardigheidsgrond. Zo is ook onwaardig degene die veroordeeld is wegens diefstal van een goed van de erflater.
- De rechtbank kan altijd op verzoek van een schuldenaar bepalen dat de geldsom die hij krachtens boek 4 (bijvoorbeeld aan een legitimaris) schuldig is, pas na verloop van tijd behoeft te voldoen.
- Het erfrecht bij versterf wijzigt in een (vrijwel zuiver) parenteel stelsel.
- Plaatsvervulling treedt in het nieuwe erfrecht niet alleen op bij vooroverlijden, maar ook bij verwerping, onterving en onwaardigheid.
- De begrippen uiterste wilsbeschikking, legaat en last veranderen.
- Een testament is slechts in uitzonderingsgevallen nietig.
- In de wet wordt opgenomen wat een verklaring van erfrecht is en welke betekenis die verklaring heeft.
- En dan ook nog een uitvoerige regeling van het bewind en een nieuwe regeling van makingen onder tijdsbepaling en voorwaarde (fideï-commissen). Het notariaat zwoegt al drie jaar op het nieuwe erfrecht. ■

De gaten in de rechtshulp (I)

Het Nederlandse bouwwerk van gesubsidieerde juridische bijstand vertoont scheuren. Vooral het tekort aan mensen in de sociale advocatuur bedreigt de toegang tot het recht. Een nieuwe serie, over de vraag waar precies de gaten in de rechtshulp zitten, en of ze kunnen worden gevuld. We beginnen met stimulerende Amerikaanse toestanden.

De terugkeer van pro Deo

Geen westers land heeft zo'n gapend gat in de rechtshulp als de Verenigde Staten en pro bono-werk bedekt niet meer dan de bodem van deze kuil. Maar gratis werk biedt meer dan toegang tot het recht – meent Esther Lardent, prominent pleitbezorger van pro bono in de Verenigde Staten – zoals de mogelijkheid voor advocatenkantoren om zich te profileren op een krappe markt.

Peter Vermij

Het is waarschijnlijk het diepste gat in de rechtshulp in de westerse wereld.

Niet meer dan één op de twintig minvermogende Amerikanen, berekende onlangs een commissie van de *American Bar Association* (ABA), krijgt in de Verenigde Staten de rechtskundige bijstand die hij nodig heeft. Het land met de grootste dichtheid aan advocaten spendeert aan gesubsidieerde rechtshulp 'ongeveer evenveel als aan militaire muziekkorpsen', zo luidt een populaire wijsheid.

Een deel van deze nood wordt in de praktijk gelenigd met gratis werk – *pro bono*, in plaatselijk taalgebruik. Vele miljoenen ongeschreven uren schenken Amerikaanse advocaten jaarlijks aan cliënten die van hun inkomen geen raadsman kunnen betalen. *Pro bono*-werk, aldus de ABA, reduceert het gat in de Amerikaanse rechtshulp van 95 tot 80 procent.

Maar *pro bono*-werk is meer dan alleen een laatste redmiddel, betogen de voorstanders ervan. Zelfs in het onwaarschijnlijke geval dat president Bush nog dit jaar zou besluiten het tekort aan rechtshulpsubsidie aan te vullen, dan nóg zouden er volgens die pleitbezorgers goede redenen zijn om zaken *pro bono* te behartigen. Grote kantoren gebruiken *pro bono*-projecten om zich te profileren op de markt – voor klanten, maar meer nog die voor aanstormend talent. Advocaten zelf ontdekken door *pro bono*-werk wat er in arme wijken van hun

eigen stad gebeurt. Ook de gesubsidieerde rechtshulp zelf, niet te vergeten, zou zijn gebaat bij openstaande ramen. Zonder de invloed van *pro bono*-advocaten, zo zeggen voorstanders, zou de sociale advocatuur langzaam maar zeker wegzakken in routine en frustratie: 'Als in een doodgewone huurderszaak opeens een machtige *pro bono*-advocaat de rechtszaal binnenkomt, ontstaat een geheel nieuwe dynamiek.'

Is *pro bono*-werk meer dan achterhaalde liefdadigheid?

In Nederland maakten de jaren zestig en zeventig een einde aan de pro Deo-advocaat. Liefdadigheid was uit en recht op recht was in. De overheid bleek bereid de rekening te betalen. En ook al begint het stelsel van gefinancierde rechtshulp slijtplekken te vertonen, het principe staat nog steeds recht overeind: een rechtsstaat hoort de toegang tot rechtsbijstand voor iedere burger te garanderen.

Groot was dan ook de commotie toen begin dit jaar het advocatenkantoor Stibbe, door fusies inmiddels gevestigd in Amsterdam, Brussel, Parijs, Londen en New York, aankondigde jaarlijks tweeduidend *pro bono*-uren te willen reserveren – omgerekend ongeveer vierenhalf uur per advocaat. Het idee was, stelde bestuursvoorzitter Allard Metzelaar, aangedragen door eigen advocaten en primair voortgekomen uit 'een gevoel van maatschappelijke betrokkenheid'.

De reacties waren sceptisch: dat een grote firma goede daden doet is nog tot-daaraantoe, zo viel te beluisteren. Maar de

Een rechtsstaat hoort de toegang tot rechtsbijstand voor iedere burger te garanderen

pro bono-werk niet voor honderd procent uit ideële motieven doen er feitelijk misbruik van maken. Maar persoonlijk kan het mij niet schelen waarom iemand *pro bono*-werk doet. Sterker nog: ik ben blij als men zich realiseert dat *pro bono*-werk het bedrijfsresultaat niet alleen drukt.'

'Mensen hebben altijd gemengde motieven, dat geldt echt niet alleen voor *pro bono*-werk. Ik zorg goed voor mijn kinderen omdat ik van ze hou, maar ik vind het ook heerlijk als ze enthousiast aan komen rennen wanneer ik de voordeur opendoe. Ons eigenbelang speelt indirect mee in alles wat we doen. Ik kijk naar het resultaat. Worden er meer mensen geholpen? Wordt de wereld er beter van? Ja? Dan is het goed.'

Pro bono-werk kent in de Verenigde Staten een oude traditie. Al in het begin van de vorige eeuw beloofden advocaten een deel van hun tijd te besteden aan goed werk. Nog altijd is de Amerikaanse *pro bono*-cultuur daar deels op terug te voeren, zegt Lardent. Tegelijk is de laatste decennia sprake van nog een andere motor: een pijn-

suggestie dat *pro bono* kan meehelpen bij het werven van grote Angelsaksische klanten moest worden afgekeurd.

'Onnodig' en 'wat ostentatief', beoordeelde deken mr. M.W. Guensberg van de Orde van Advocaten in dit blad de aankondiging. 'Een fopneus', concludeerde columnist Matthijs Kaaks minder diplomatiek.

Minder hard oordeelde prof. mr. L.H.A.J.M. Quant, bijzonder hoogleraar advocatuur aan de Universiteit van Amsterdam. In een tijd waarin het aanbod van advocaten in de gefinancierde rechtshulp afneemt, schreef Quant in *NRC Handelsblad*, neemt Stibbe verantwoordelijkheid. Maar ook de hoogleraar meende dat pronken met *pro bono*-werk de grenzen van een 'beschaafde samenleving' overschrijft. 'Het wordt bedenkelijk wanneer vrijgevigheid tot marketing-instrument wordt gebombardeerd,' schreef Quant, die ook sprak van 'druk van buitenlandse cliënten die alleen maar komen als er wat ex-terdoodveroordeelden of dankbare arme wachtlijst-sloebbers in de hal van de Stibbetoren zitten.'

U hebt een goede zaak, mevrouw Jansen, maar hoeveel gerechtigheid kunt u betalen?

'Dat van die beschaafde samenleving, daar kan ik op zich in meegaan,' zegt Esther Lardent, president van het *Pro Bono Institute* van de universiteit van Georgetown in Washington. De 'Koningin van Pro Bono' wordt ze genoemd, vanwege haar prominente pogingen advocatenkantoren te stimuleren vrijwilligerswerk te doen.

'Het blijft natuurlijk schandalig,' beaamt Lardent, 'dat een moeder die haar kind dreigt te verliezen in dit land afhankelijk is van haar portemonnee. Tijdens lezingen toon ik vaak een *cartoon* waarin een advocaat tegen zijn cliënt zegt: U hebt een goede zaak, mevrouw Jansen, maar hoeveel gerechtigheid kunt u betalen? Dat is precies wat wij hier in de Verenigde Staten doen.'

Maar onbetaald werk afwijzen omdat het niet voortkomt uit louter altruïsme vindt Lardent onzin. 'Natuurlijk wordt het hier ook wel eens gezegd – dat kantoren die

lijkelijk gebrek aan andere vormen van rechtshulp voor wie geen advocaat kan betalen.

De Amerikaanse wet garandeert bijstand aan eenieder die onder het strafrecht wordt aangeklaagd. Maar in het civiele recht ontbreekt die garantie. Belagde huurders, bedrogen consumenten en mishandelde vrouwen zijn aangewezen op de in 1974 door de overheid opgerichte *Legal Services Corporation* (LSC). De geprivatiseerde instantie spendeert jaarlijks ruim 330 miljoen dollar belastinggeld aan bijstand in ongeveer een miljoen zaken. Ruwweg nog eens zoveel wordt over het hele land door lokale overheden uitgegeven.

Een aantal jaren geleden leidde Lardent, op verzoek van de American Bar Association, een commissie die onderzocht hoe groot de behoefte aan rechtshulp was. De commissie concludeerde dat de *Legal Services Corporation* eigenlijk twintig keer

zoveel zaken zou moeten behandelen – aan 95 procent van de vraag bleek niet te worden voldaan.

Dat klemde des te meer, vertelt Lardent, omdat ook van de ooit zo rijke Amerikaanse *pro bono*-traditie tien jaar geleden weinig meer over was. 'In sommige steden, zoals het progressieve Washington, bestond nog altijd een bloeiende praktijk – honderd *pro bono*-uren per jaar was hier voor een advocaat geen uitzondering. Maar in veel andere steden werden kantoren door hun balie gelauwerd terwijl ze per advocaat maar vijf uur per jaar doneerden.'

De ABA, die alle lokale balies landelijk verenigt, nam het initiatief voor een inhaalrace. Elk zichzelf respecterend advocatenkantoor, vond de vereniging, zou op zijn minst drie procent van zijn tijd aan *pro bono*-werk moeten spenderen. Om dat streefcijfer cachet te geven, riepen de vereniging en het *Pro Bono Institute* in 1993 *The Challenge* in het leven – De Uitdaging.

Kantoren die de uitdaging aannemen

Bij een ander kantoor leidde het winnen van een *pro bono*-zaak tot een kop op de voorpagina van de *Wall Street Journal*

beloven ernaar te streven ten minste drie procent, maar liever nog vijf procent van hun tijd weg te geven – de tweeledige doelstelling geeft reeds actieve kantoren een nieuw doel. Tegelijk beloven ze het *pro bono*-werk stevig in de firma te verankeren, bijvoorbeeld door te garanderen dat ook een meerderheid van de partners meedoet. Lardent: 'Als alles neerkomt op een klein groepje mensen zakt het in de praktijk snel weer in.'

The Challenge richt zich primair op de grootste Amerikaanse kantoren – en indirect ook hun Europese partners. 'Grote kantoren fungeren als smaakmakers,' meent Lardent. 'Bovendien: als rijke, succesvolle kantoren al niet bereid zijn een deel van hun tijd ter beschikking te stellen, wie dan wel?'

Van de naar schatting 850 grote Amerikaanse advocatenkantoren heeft inmiddels één op de vijf The Challenge

onderschreven, en hun inspanningen nemen daadwerkelijk toe. De meeste kiezen voor het laagste streefcijfer van drie procent, al wordt dat niet altijd gehaald. 'Om kantoren over te halen moesten we beloven dat we geen namen publiceren,' zegt Lardent met enige spijt; 'dat beperkt helaas onze opties om te zorgen dat de norm wordt nageleefd.'

Lokale balies helpen kantoren hun goede voornemens in daden om te zetten. Het tien medewerkers tellende *pro bono*-project van de balie in Washington, bijvoorbeeld, koppelt advocaten van 32 grote kantoren en twee overheidsdiensten aan lokale rechtshulpverleners. Zonder een gestage aanvoer 'hapklaar' *pro bono*-werk, weet projectleider Maureen Syracuse, zouden de meeste kantoren waarschijnlijk snel afhaken: de selectie van geschikte zaken zou meer tijd kosten dan de oplossing ervan.

De afdeling van Syracuse levert onder andere raadslieden voor juridische spreek-

uren en organiseert cursussen die de vrijwilligers bijscholen op het terrein waarop ze gaan adviseren. 'Op dit moment verdiepen zich hiernaast bijvoorbeeld dertig advocaten een dag lang in de sociale zekerheid,' vertelt Syracuse op haar kantoor in de binnenstad van Washington. 'De komende tijd zullen ze meehelpen op wekelijkse spreekuren van hulpverleningsinstanties. Zonodig handelen ze individuele zaken tot het einde toe af.' Jaarlijks volgen zeshonderd advocaten een van de in totaal twintig cursussen die Syracuse organiseert, bijvoorbeeld op het gebied van echtscheiding, sociale zekerheid of rechten van huurders.

Een paar jaar geleden begon de Washingtonse balie met een nieuwe vorm van *pro bono*-werk, gericht op kantoren die zich alleen prettig voelen op economische terreinen, zoals die van onroerend goed, belastingen of faillissementen. Kantoren adopteren non-profitorganisaties die ach-

terstandswijken proberen te revitaliseren; ze helpen kleine middenstanders te overleven, maar adviseren ook over complexe overeenkomsten met projectontwikkelaars. 'Op eigen kracht kunnen zulke organisaties nooit grote kantoren inhuren, maar met goede hulp kunnen ze hele buurten uit het slop trekken.' In een verpauperde wijk van Washington gaan binnenkort de eerste spaden in de grond op basis van een plan dat mede door zo'n wijkorganisatie werd opgesteld.

Maar, zoals Esther Lardent benadrukt, arm-lastige hulpvragers zijn niet de enigen die profiteren van *pro bono*-werk: vrijwilligerswerk kan naast het geweten ook de balans van advocatenkantoren ten goede komen. Sterker: het past in een brede trend die bij veel Nederlanders waarschijnlijk zou leiden tot opgetrokken wenkbrauwen, maar in de Verenigde Staten zonder gêne wordt nagevolgd.

In tal van Amerikaanse tv-reclames tonen bedrijven dezer dagen hoe hun personeel de wereld helpt verbeteren in de uren van de baas. Sommigen brengen voedsel naar hongerende landen, anderen zamelen geld in tegen borstkanker, weer anderen helpen kinderen uit problematische wijken met huiswerk.

Zulke reclamecampagnes, zegt Lardent, zijn gebaseerd op grondig marketingonderzoek. 'De meeste consumenten zeggen dat ze, gegeven twee gelijkwaardige producten, kiezen voor het bedrijf dat iets teruggeeft aan de samenleving; door dingen gratis weg te geven of door zelf aan de slag te gaan.' *Pro bono*-werk, stelt Lardent vast, voldoet aan beide eisen.

Zoals kleine consumenten de voorkeur geven aan vriendelijke bedrijven, zo zouden grote cliënten moeten kiezen voor een 'verantwoordelijk' kantoor, vindt Lardent. Haar eigen instituut vraagt juridische afdelingen van grote concerns alleen nog in zee te gaan met externe advocatenkantoren als ze The Challenge hebben aangenomen.

Maar spraakmakende *pro bono*-zaken leveren ook op een andere manier goede marketing, zegt Lardent: 'Er is maar één Amerikaans kantoor dat ooit is geportretteerd in *People Magazine*, en dat was van-

pro Bono Institu

wege hun *pro bono*-activiteiten. Bij een ander kantoor leidde het winnen van een *pro bono*-zaak tot een kop op de voorpagina van de *Wall Street Journal*. Dat is natuurlijk de droom van elk kantoor – lovende woorden in een krant die wordt gelezen door elke potentiële cliënt. Onze vice-voorzitter is zelf *managing partner* van een kantoor in Florida, en zij is ervan overtuigd dat elke dollar voor *pro bono*-werk evenveel oplevert als tien dollar voor marketing.’

De grootste winst, meent Lardent, wordt behaald op de markt voor schaarse talenten. Elk jaar studeert maar een klein aantal geniale studenten af, en de concurrentie om hen binnen te halen is moordend. Het bieden van hoge salarissen is daarbij niet echt een oplossing, omdat concurrenten dat ook doen.

Een goed *pro bono*-programma is voor een kantoor de ideale manier om jonge en enthousiaste advocaten aan te trekken én vast te houden, gelooft Lardent. ‘De meeste jonge advocaten zien de eerste jaren op hun kantoor nauwelijks daglicht. Weggestopt in een klein kamertje schrijven ze memo’s die anderen half gelezen in de prullenbak gooien. Een *pro bono*-zaak brengt ze naar buiten, geeft ze de kans collega’s te spreken

en interessante ervaring op te doen. Zonder zulke projecten zou het jaren duren voor ze een rechtszaal van binnen zien.’

Dit alles betekent niet, benadrukt Lardent, dat het *Pro Bono Institute* gesubsidieerde rechtshulp zou willen vervangen door vrijwilligerswerk: sociale advocatuur is een vak, en de kennis en ervaring van gespecialiseerde advocaten is daarvan een onmisbaar fundament. Maar ook Europa, dat overheidsfinanciering een grotere rol in de rechtshulp geeft dan de Verenigde Staten, begint in haar ogen terecht de baten van *pro bono*-werk te zien.

‘In mijn vorige baan zocht ik advocaten voor doodstrafzaken,’ vertelt Lardent. ‘Het is het meest ingewikkelde onderdeel van het Amerikaanse rechtssysteem, en fatale fouten zijn snel gemaakt. Mensen vroegen me vaak waarom ik me wendde tot advocaten die misschien nog nooit een rechtszaal van binnen hadden gezien. Mijn antwoord was dan: omdat ik wil dat ze met eigen ogen aanschouwen wat ons zogenaamde ‘doodstrafstelsel’ in werkelijkheid is. Maar óók omdat juist die onervaren advocaten nog ‘domme vragen’ durven te stellen. Soms excuseren ze zich daar hevig voor. Maar in

werkelijkheid zijn het vaak allesbehalve domme vragen. Gespecialiseerde rechtshulpverleners ontwikkelen soms oogkleppen, en een frisse kijk kan een zaak een hele nieuwe wending geven. Rechtshulp aan minder welvarende bevolkingsgroepen moeten we niet overlaten aan een aparte groep minder goed betaalde advocaten. De hele advocatuur moet zich daar collectief verantwoordelijk voor voelen.’ ■

Hoe zat het ook alweer met... onttrekking van de procureur?

De rechtsbetrekking tussen de procureur en zijn cliënt is er één van lastgeving die kan worden opgezegd. Wel moet de procureur de cliënt op de hoogste stellen van de gevolgen van de onttrekking. En er moeten gewichtige redenen aanwezig zijn.

Willem Heemskerk
redactielid

Er kunnen veel redenen zijn waarom een procureur¹ hangende een procedure niet met zijn cliënt verder wil (andersom kan natuurlijk ook), en zich daarom aan het geding wil onttrekken. Twee van die redenen staan in de wet genoemd;² art. 49 lid 1 Wet tarieven in burgerlijke zaken bepaalt dat de procureur zich aan een zaak mag onttrekken, als ondanks ingebrekestelling een gevraagd voorschot niet wordt voldaan, terwijl art. 33 Wet op de rechtsbijstand bepaalt dat de procureur zich na beëindiging of intrekking van de toevoeging door het Bureau rechtsbijstandvoorziening van de Raad voor rechtsbijstand aan de zaak kan onttrekken. Er kan echter ook aanleiding/noodzaak voor onttrekking bestaan als de deken een aanwijzing intrekt,³ de cliënt zijn mandaat intrekt, de cliënt niets meer met de zaak te maken wil hebben,⁴ de procureur niet de gelegenheid krijgt van zijn cliënt om verder te procederen, de cliënt zijn procureur niet inlicht, de cliënt gedurende lange tijd onbereikbaar is en als de procureur in strijd met zijn ambtseed⁵ of de gedragsregels zou handelen door verder te procederen.

Lange tijd is het in verband met art. 146 (oud) Rv de vraag geweest of een procureur zich wel aan het geding kan onttrekken, zonder zijn opvolging te hebben verzorgd. Genoemde bepaling luidde als volgt: "Partijen kunnen hunnen gestelden procureur niet herroepen zonder tevens een anderen te stellen; zoolang zulks niet geschied is, blijft het regtsgeding voortgaan

op naam des eerstgestelden." In 1974 heeft de Hoge Raad echter duidelijkheid geschaapen door voorop te stellen dat de rechtsbetrekking tussen de procureur en zijn cliënt er één is van lastgeving, die gezien art. 1850, aanhef en sub 2° en 1854 lid 1 (oud) BW opgezegd kan worden. Die opzegging heeft in het geding (eerst) rechtsgevolgen nadat de procureur deze opzegging aan de procureur van de wederpartij en de rechter kenbaar heeft gemaakt.⁶ Niet valt in te zien – aldus nog steeds de Hoge Raad – waarom ondanks zo'n kenbaar gemaakte opzegging de zaak op naam van die procureur zou moeten worden voortgezet, waardoor immers tegenover derden de schijn zou worden gewekt dat de last niet is beëindigd en de procureur voor de procesvoering aan de zijde van zijn – gewezen – cliënt de verantwoordelijkheid blijft dragen. Tevens bepaalde de Hoge Raad dat de cliënt die niet in vervanging voorziet geen processuele handelingen meer kan verrichten, terwijl het geding onverminderd – van een schorsingsoorzaak als bedoeld in art. 254, aanhef en sub 4° (oud) Rv, thans art. 226 lid 1 Rv is geen sprake – wordt voortgezet.⁷

Vorig jaar heeft de Hoge Raad zijn arrest uit 1974 uitdrukkelijk bevestigd,⁸ maar daaraan toegevoegd dat de rechtsverhouding tussen de zich onttrekkende procureur en zijn (voormalige) cliënt meebrengt dat op eerstgenoemde de plicht rust zijn (voormalige) cliënt te wijzen op de gevolgen van de onttrekking en op de noodzaak om een nieuwe procureur te doen optreden, indien

hij zich in het rechtsgeding wil doen vertegenwoordigen. Ook in het arrest van 1974 gaf de Hoge Raad een waarschuwing, te weten dat de procureur de lastgeving kan opzeggen "onverminderd zijn aansprakelijkheid indien hiervoor gronden zijn". Voor opzegging van de last zal op grond van art. 7:422 lid 1 jo. 408 lid 2 BW wel een gewichtige reden aanwezig moeten zijn. En gezien gedragsregel 9 lid 3 zal de procureur zijn taak niet ontijdig, bijvoorbeeld daags voor pleidooi, mogen neerleggen, althans niet zonder ruim voorafgaande aankondiging.

De onttrekking is niet in de wet geregeld, behoudens voor wat betreft de procedure in cassatie. Art. 416 Rv bepaalt dat de aangewezen advocaat de partij blijft vertegenwoordigen totdat hetzij door haar een andere advocaat bij de Hoge Raad is aangewezen bij aan de wederpartij betekend exploit, hetzij de advocaat zelf aan deze laatste bij betekend exploit of ter terechtzitting

heeft aangezegd, dat hij zich aan de verdere behandeling der zaak onttrekt. Art. 79 lid 2 Rv is de opvolger van art. 146 (oud) Rv, hiervóór geciteerd. In de nota naar aanleiding van het verslag staat met betrekking tot deze bepaling vermeld: "In de praktijk komt het wel voor dat een procureur op de rol laat weten «niet in staat» te zijn. Daarmee geeft hij te kennen dat de lastgevingsverhouding tot zijn cliënt is geëindigd, althans het contact met zijn cliënt verloren is gegaan, zodat hij dientengevolge niet meer in staat is om namens zijn cliënt proceshandelingen te verrichten. Op grond van de wet kan de procureur zich echter niet aan zijn hoedanigheid van vertegenwoordiger onttrekken, zolang er geen andere procureur wordt gesteld".⁹ Gezien de toen al 26 jaar oude jurisprudentie van de Hoge Raad moet die passage echter op een misvatting berusten, waarbij vermoedelijk onttrekking is verward met herroeping.¹⁰ ■

Noten

- 1 Bedoeld is advocaat én procureur. Zijn beiden niet in dezelfde persoon verenigd omdat van verschillende arrondissementen sprake is, dan zal de procureur de onttrekkingsinstructie van de advocaat volgen, aan wiens zijde de reden voor onttrekking opkomt.
- 2 Navolgende opsomming is ontleend aan de inmiddels "oude" losbladige *Burgerlijke Rechtsvordering* (K.E. Mollema, voorheen A.P. Funke en G.R. Rutgers), aantek. 15 op art. 254 (oud) Rv.
- 3 Zie art. 13 lid 2 en 67 Advocatenwet.
- 4 Zie bijv. Rb. Den Haag 15 december 1966, *NJ* 1967, 317.
- 5 Niet denkbeeldig, zie reeds Rb. Maastricht 31 maart 1921, *NJ* 1922, p. 508.
- 6 Een enkele mededeling ter rolle volstaat, liefst na voorafgaande aankondiging.
- 7 Over hoe het dan verder moet zie men uitvoerig W.H. Heemskerck in zijn noot onder HR 24 juni 1977, *NJ* 1978, 211.
- 8 HR 2 februari 2001, *RvdW* 2001, 45, i.h.b. rov. 3.3.
- 9 TK 1999-2000, 26 855, nr. 5, p. 41.
- 10 Zie ook *T&C Rv* (M. Ynzonides), aantek. 3.b) op art. 79, p. 165.

(advertentie)

FIE 33
RECHTSBUREAU - EN INSPICIEBUREAU

Tien behaars van de advocatuur en het bedrijfsleven.
 Werksaaiend in bedrijfsrechtelijke in firma- en verkeerend.

- overmatig rechtspraak
- rechtsadviesgeving
- fiscale
- overmatig consumentbescherming
- handelspraktijk
- gelid-advocatuur

Telefoon : 010 - 477 33 22 E-mail : info@fies33.nl
 Fax : 010 - 477 04 30 Internet : www.fies33.nl

Vraag om brochure van voor een afspraak met een directeur.

Bussinesplan: **Handelsrechtelijk 186, 3001 DR Rotterdam**
 Companycardnummer: **Postbus 22120, 3001 HB Rotterdam**

Maatgevend!
www.advocatenwerk.nl

HV&PARTNERS
 VOOR JURISTEN, VAST OF INTERIM

 TEL 010 - 240 06 05

DE FEBBLA

'Op kantoor vroeg weggegaan maar thuis ben ik te laat'

Het adagium *Virtus nobile* is vervangen door een nieuw devies: *vrije tijd adelt!* Maar geldt dat ook voor de advocatuur en de rechterlijke macht? Over de zoektocht naar het evenwicht tussen werk en vrije tijd.

Martine Goosens
freelance journalist

Mr. Paul Wanders (40), advocaat bij Boekel de Nerée in Amsterdam, getrouwd met Mayke Joustra. Samen hebben zij drie kinderen: Koen (12), Pien (10) en Cato (6).

Woensdagavond 21.45 uur in Heemstede: Paul Wanders is net thuis en kijkt tv, Ajax speelt tegen PSV en dat wil hij niet missen: 'Nu mijn vrouw Mayke er niet is kan ik zonder mij schuldig te voelen voetbal kijken. Zij haat sport terwijl ik juist een liefhebber ben. Na mijn middelbare school heb ik de sportacademie gedaan, maar toen ik 22 was en afstudeerde dreigde het vak gymnastiek in de bovenbouwklassen afgeschaft te worden en viel er als gymnastiekleraar geen droog brood te verdienen. Ik besloot rechten te studeren en werd advocaat. Inmiddels ben ik partner bij Boekel en sinds drie jaar voorzitter van de sectie vastgoed. Gemiddeld werk ik tussen de 50 en 60 uur per week, verdeeld over vierenhalve kantoordag. Vrijdagmiddag werk ik thuis, maar omdat ik dan ook voor de kinderen zorg komt daar in de praktijk weinig van terecht. Als ik ga vissen met de kinderen neem ik me voor vakliteratuur te lezen op het bankje bij de vijver, maar geregeld gaat mijn werktas maandagochtend ongeopend

mee terug naar kantoor. Ter compensatie van die magere thuiswerkmiddag werk ik de rest van de week langer door, meestal tot ongeveer 21.00 uur, met uitzondering van dinsdagen want dan los ik om 18.00 uur de oppas af. Omdat ik het vak spannend en uitdagend vind breng ik het harde werken met veel plezier op, maar meer tijd zou ik er beslist niet aan willen besteden. Ik zie wel op tegen het vooruitzicht dit tempo nog twintig jaar vol te moeten houden. Niet omdat ik het niet leuk vind, integendeel, maar in combinatie met mijn privéleven is het best zwaar.

Terwijl de rest van het gezin nog sliep ben ik vanmorgen om 6.00 uur opgestaan om om 7.00 uur achter mijn bureau te kruipen. Voor het kort geding van 9.30 uur moest de laatste hand worden gelegd aan de pleitnotitie die ik gisteravond in concept per fax thuis ontving van een medewerkster. De gewijzigde versie lag vanmorgen vroeg klaar. Hoe lang zij er nog aan gezeten heeft heb ik eigenlijk niet gevraagd, maar ik vermoed tot ongeveer 22.00 uur. In elk geval minder lang dan de vorige keer, toen zij tot 7.00 uur 's morgens had doorgewerkt om vervolgens thuis snel te douchen zodat zij op tijd was voor de zitting van 9.00 uur.

ALS A N S

Foto's: Frank Grosfeld

Die zaak verloor ze, maar dat kan gebeuren. Evenals overwerken hoort verliezen bij het vak, bij voorbaat gewonnen zaken zijn geen zaken.

Als stagiaire werkte ik bij Loeff en Van der Ploeg en in die tijd was zondag op kantoor meer regel dan uitzondering. Alhoewel wij tijdens mijn stage twee kinderen kregen vond ik werken in het weekend volstrekt normaal. Tegenwoordig komt werken in het weekend eigenlijk nooit voor, zaterdag en zondag staan in het teken van het gezin. Ik breng de kinderen naar hockey en sta langs de lijn. Weer of geen weer, ik ben erbij. De kunst van het uitslapen ben ik toch allang verlerd. Zelf hockey ik in een veteranenteam van Rood Wit en met kantoorgenoten in de bedrijfscompetitie. 's Zomers tennis ik een keer per week met collega's en huur ik een baan met een vriend uit de straat. Behalve voor sport zoek ik mijn kantoorgenoten niet op als ik vrij ben. Vooral op vrijdagavonden ben ik graag alleen om bij te komen van een drukke werkweek. Het liefst ga ik dan vroeg naar bed, om 23.00 uur lig ik er wel in.

Een verdeling van taken is bij ons thuis nooit ter sprake geweest, Mayke werkte als bedrijfsleidster in de horeca en stopte als vanzelfsprekend met haar baan toen zij zwanger raakte van Koen. Pas toen de kinderen ouder waren is zij weer gaan werken, drie dagen per week op een makelaarskantoor. Voor haar is het wel eens lastig om nooit zeker te weten of ik er zal zijn als ik dat zeg. Soms bel ik haar om te zeggen dat het toch niet lukt of dat ik nog in de file sta. Geregeld bekruipt mij het gevoel op beide fronten tekort te schieten: op kantoor

vroeg weggegaan maar thuis ben ik te laat. Vanavond was ik na een sollicitatiegesprek met een potentieel nieuwe medewerker niet op tijd om de kinderen nog te zien, Mayke had ze al in bed gelegd. Toen ik binnenkwam stond zij juist op het punt te vertrekken naar een bijeenkomst voor haar werk. Het spanningsveld tussen werk en privéleven is onmiskenbaar.

Meer werken voor meer geld is niet aan de orde, financiële zorgen hebben we niet. Maar minder werken voor meer vrije tijd zou ik ook niet willen. Mijn medewerkers kunnen elke dag hun hoofd om de deur steken met de vraag of ik nieuwe zaken voor ze heb. Die zijn er altijd, maar de zorg voor continuïteit geeft een bepaalde druk. Ik ben ambitieus en gedreven, ik wil graag succesvol zijn. Dat ik een goed advocaat ben weet ik inmiddels wel, maar ik heb ook taken en ambities als voorzitter van de sectie, die inclusief ondersteunend personeel uit ongeveer zeventig mensen bestaat. In principe zou ik parttime kunnen werken om meer aandacht te besteden aan het thuisfront; de betrokkenheid die ik bij mijn werk voel geldt in nog sterkere mate voor mijn gezin. Maar ik worstel met het dilemma: als ik nu minder zou gaan werken zou dat niet zijn omdat ik minder op kantoor wil zijn maar omdat ik meer tijd thuis zou willen doorbrengen. Maar als ik minder werk mis ik kansen op kantoor. Die vrijdagmiddag thuiswerken zie ik als eerste stap in de richting van mijn gezin, maar of en wanneer ik een tweede stap neem kan ik nog niet zeggen.' ■

Iks ging weer eens pleiten

Leo van Osch

Rimmel, rammel ronde, X die gaat naar Londen, neuriede hij al een hele week, tot droefenis van zijn kinderen. Voor de gemiddelde fusie- en overnamespecialist in de randstad misschien wekelijkse kost, maar voor hem was een bespreking in de Engelse hoofdstad een unicum. Hij had net zo lang in de elektronische kantooragenda zitten schuiven met de – tot dat moment verborgen – afspraakbalk tot heel het kantoor, voorzover ze dat al niet hadden kunnen opmaken uit zijn niet aflatende zogenaamd toevallig geplaatste opmerkingen, in een oogopslag kon zien dat hij die dag belangrijke zaken deed. Kinderachtig inderdaad.

Om 06.00 uur belde hij aan bij het woonhuis van zijn cliënt, een ervaren globetrotter, die zich, zo zou later die dag blijken, weinig tot niets aantrok van inchecktijden en eigenlijk een half uur later had willen vertrekken, 'omdat je anders toch maar zat te wachten' en drie kwartier later deden ze dat dan ook, hangend aan de bar van de vliegveldkantine en omringd door onuitgeslapen verveeld kijkende types.

Ze liepen over de betonnen startbaan naar het gereedstaande tweemotorige vliegtuig en daarmee leek het of het, na de Uiver, de tweede vlucht was die 's lands nationale luchtvaartmaatschappij uitvoerde, al waren de prijzen niet bepaald van voor de oorlog.

X liet zich onderweg door zijn cliënt de werking van gordels en uitklapbaar tafeltje demonstreren en keek een enkele keer naar buiten waar door de flarden wolken af en toe een stukje Brabant en Zeeland zichtbaar was. Toen een hele tijd niets en vervolgens de monding van de Theems. De piloot maakte een fraaie bocht over de City, waar X met een Engelse vakbroeder, Mr Townsend, had afgesproken.

Ze arriveerden met trein en metro ruim te vroeg en zijn cliënt achtte het tijd voor een ontbijtje. 'The same' had X in zijn argeloosheid uitgeroepen nadat zijn cliënt een onduidelijke bestelling had geplaatst en even later zat hij voor een bord dampende witte bonen in tomatensaus met gebakken spek en een van het vet glimmende worst. Hij liet zich niet kennen. Licht boerend betrad X de plaats van de afspraak alwaar een nerveus ogende man in duf kostuum, overhemd met een ruit en das met zijn mobieltje in de hand op hem afkwam: Mr X? vroeg hij. Het 'I presume' verzon X er zelf maar bij. De stropdas, zo meldde Townsend later in een vertrouwelijk ogenblik, had hij op advies van zijn vrouw omgesjord en X wist niet of hij dat aandoenlijk moest vinden of een proeve van onzekerheid.

Het kostte enige moeite de Engelse advocaat uit te leggen waar het zijn cliënt om begonnen was, te weten een schadeclaim vanwege het voortijdig afbreken door de Engelse opdrachtgever van een verbouwing.

Het werd later en later, een voorgenoemen bezoek aan een museum – X had daarvoor speciaal de anders steevast door hem genegeerde bijlage van zijn krant erbij genomen om te zien wat er te doen was – kwam er niet van. Ze moesten warempel, X had al enige tijd onrustig heen en weer geschoven, overstappend van metrostel naar metrostel rennen om het vliegtuig terug te halen. De krant vermeldde drie berichten over neerstortende vliegtuigen. Pas laat in de avond stak X de sleutel in zijn voordeurslot. Voorlopig had hij de wereld van Peter Stuyvesant wel weer gezien. ■

fo 02

Orde-nieuws

Pilot 'Elektronische Identificatie: Raadpleging Persoonsgegevens'

René Lamberts

medewerker rechtspraktijk, Bureau van de Orde

Introductie van het nieuwe advocatenpaspoort

De pilot is een samenwerkingsverband van de Nederlandse Orde van Advocaten, PKI-Overheid en de gemeente Den Haag. Hierbij worden GBA-gegevens ontsloten door gebruik van de smartcard. Op deze manier biedt het paspoort de eindgebruiker de mogelijkheid om door middel van een digitale handtekening zijn identiteit kenbaar te maken binnen een controleerbare omgeving waarin de productie, uitgifte en werking van de smartcard worden geëvalueerd.

Vanaf juni gaan 20 kantoren in de Haagse regio, met de nieuwe kaart, deelnemen aan deze pilot. Om aftrap te geven aan deze pilot vond er 17 april jl. een bijeenkomst plaats in 'De Haagsche Lobby' met als doel de deelnemende kantoren voor te lichten over de techniek achter het project. Namens de gemeente Den Haag werd de introductie verzorgd door mw. Terwindt (plaatsvervangend directeur Dienst Burgerzaken) en gaf burgemeester Deetman zijn visie over het belang van dit initiatief. Namens de Nederlandse Orde van Advocaten sprak mr. Guido Schakenraad (lid AR) en lichtte het project als volgt toe:

'De Orde is constant op zoek naar manieren die de praktijkvoering voor de advocaat vergemakkelijken. Door processen digitaal uit te voeren ontstaat er tijd- en efficiencywinst. Deze winst kan in een één-op-éénrelatie worden doorgevoerd naar de cliënt'.

Al met al een zeer geslaagde introductiemiddag waaraan op korte termijn een praktisch vervolg zal worden gegeven.

Geschiedenis en toekomst van het advocatenpaspoort

Sinds 1978 wordt het CCBE-advocatenpaspoort uitgegeven door de Nederlandse Orde van Advocaten. Het advocatenpaspoort geeft toegang tot penitentiaire inrichtingen, en funktioneert in dit verband als

rolbevestiger. Het huidige advocatenpaspoort, waarvan er circa 3.000 in omloop zijn, is drie jaar geldig.

De CCBE heeft een nieuwe identiteitskaart in Europees verband geïntroduceerd. De nieuwe pas is inmiddels zo goed ontvangen dat zowel de Duitse als de Schotse Orde interesse heeft getoond. De smartcards, die het huidige product gaan vervangen, hebben net als het huidige product, een geldigheidsduur van drie jaar. Dit is overeenkomstig de afspraak die gemaakt is met het Europese Hof.

Tevens spelen er in de Nederlandse wetgeving allerlei zaken die het gebruik van de smartcard stimuleren. Deze ontwikkelingen zullen op korte termijn het gebruik van de smartcard als vereiste stellen. Naast toegangsbeveiliging en de digitale handtekening zullen er steeds meer (ook commerciële) toepassingen voor de smartcard komen. U moet hierbij onder andere denken aan een algemene identiteitskaart voor meerdere doeleinden en betaalgemak voor verschillende diensten.

VAN DE ORDE

Decanendag 11 april

Het is de tijd van open dagen en voorlichtingsavonden van universiteiten en hogescholen. De middelbare scholieren worden hier uitgebreid geïnformeerd omtrent allerlei studies door middel van grootschalige voorlichtingsdagen en meeloopdagen tot workshops en facultaire voorlichtingsdagen.

In het kader van deze voorlichting heeft de Orde dan ook de Scholierenkrant 'Versus' en de bijbehorende informatie-cd-rom uitgegeven. De cd-rom is sinds 8 april beschikbaar en is verspreid onder alle schooldecanen in Nederland.

Een nuttige aanvulling op deze voorlichting is de decanendag die de Orde in samenwerking met de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie op 11 april jl. heeft georganiseerd. Deze voorlichtingsdag is bedoeld voor schooldecanen van middelbare scholen.

De Orde en de KNB vinden het belangrijk dat de scholieren in het voortgezet onderwijs in staat worden gesteld zich in een vroeg stadium te oriënteren op studiekeuzen en loopbaanmogelijkheden. Door decanen te informeren over de beroeps- en (vervolg)opleidingsmogelijkheden na afronding van een rechtenstudie in het algemeen, en over de juridische markt en een loopbaan in het notariaat of de advocatuur in het bijzonder, kunnen scholieren beter geholpen worden in het keuzeprocess.

De decanendag begon in de Jaarbeurs in Utrecht met een algemeen verhaal van de heer mr. A. van Iterson, decaan van de Rijksuniversiteit van Utrecht. De heer mr. P.H. Smits van de Orde heeft dit verhaal aan-

Jessica de Mul

medewerker communicatie, Bureau van de Orde

gevuld met informatie over de beroepsopleiding Advocatuur. De heer L. Kamps van de KNB heeft op zijn beurt meer verteld over de beroepsopleiding Notariaat.

Na de lunchpauze is het hele gezelschap naar CMS Derks Star Busmann gegaan. Na een inleidend verhaal over de organisatie van Derks Star, begon de rondleiding van advocaat-stagiaires en kandidaat-notarissen door dit prachtige gebouw. Aansluitend konden de decanen hun vragen op deze stagiaires en kandidaten afvuren. Deze vragenronde maakte een hoop duidelijk over de werkzaamheden van deze pas afgestudeerde rechtenstudenten en de kwaliteiten en eigenschappen die scholieren moeten hebben voordat ze aan deze studie beginnen.

Deze geslaagde voorlichtingsdag werd, na veel positieve reacties van de decanen, afgesloten met een borrel.

Columbiaanse advocaat bedreigd

Veel mensenrechtenadvocaten in Columbia zijn vermoord of worden met de dood bedreigd, veelal door paramilitaire groeperingen gesteund door het leger. Tot vervolging en veroordeling van de daders komt het zo goed als nooit.

Pedro Mahecha is advocaat en lid van de mensenrechtenorganisatie *Corporación Colectivo de Abogados 'José Alvear Restrepo'*.

Op 9 maart jl. parkeerde een witte taxi op een parkeerplaats in Bogotá, bij Mahecha's huis en naast diens busje. Nadat de taxi daar een aantal uren gestaan had, vroeg de bewaker van de parkeerplaats de vier inzittenden wat zij er te maken hadden. Eén van de vier schold de bewaker uit, zei dat hem dat niet aanging en haalde een machinepistool tevoorschijn alsof hij wilde gaan schieten. Een andere inzittende weerhield hem, waarop de taxi vol gas wegreed.

Mahecha had geluk dat hij die avond niet thuis kwam. Hij was in Washington DC om in twee zaken op te treden voor de Inter-American Commission on Human Rights: één betrof de dood van vier en de verwonding van zes kinderen waarbij het leger betrokken was. De zaak wordt behandeld door een militair tribunaal. Het advocatencollectief wil dat de zaak voor de gewone rechter komt. In de andere zaak ging het om de vrouwenorganisatie *Organización Femenina Popular* (OFP). Leden van de OFP worden bedreigd door

paramilitairen in Barrancabermeja. Mahecha drong er bij de Commissie op aan dat zij van de Columbiaanse autoriteiten meer bescherming voor de leden van de OFP zou eisen.

Ook andere advocaten van het collectief zijn in gevaar. Sinds kort worden verschillende leden gevolgd en telefonisch geconfronteerd met bedreigingen. In het verleden zijn al ettelijke leden met de dood bedreigd.

Amnesty International maakt zich grote zorgen over de bedreigingen van advocaten en roept op bij de President, de Minister van Binnenlandse Zaken en de Minister van Justitie van Columbia aan te dringen op effectieve bescherming van Pedro Mahecha, andere leden van het collectief en alle mensenrechtenadvocaten in Columbia.

Een modelbrief en de adressen van de President en de beide ministers kunnen opgevraagd worden bij Piet Mulder, e-mail: p.mulder@amnesty.nl, tel.: 020-626 44 36.

Deze actie van Amnesty International wordt ondersteund door de Stichting Advocaten voor Advocaten. Voor meer informatie over de Stichting kunt u contact opnemen met de secretaris Mirjam Siesling, p/a Janskerkhof 16, 3512 BM Utrecht, tel.: 030-253 74 27, fax: 030-253 70 28, e-mail: M.Siesling@law.uu.nl

UITNODIGING

Het aftellen naar het mooiste feest van de laatste vijftig jaar is begonnen.
De Advocatenwet, en daarmee ook Nederlandse Orde van Advocaten, bestaat in 2002
een halve eeuw. Dat is een feest waard en ook ?sweet memorie
Deze maand: de jaren '50. Waarin onze confreres en collega?
rond de klok rockten. 27 september 2002 alvast in uw agenda.

Nog vier decennia te gaan...

10 jaar

50 jaar Advocatenwet - 50 jaar Orde

OPROEP

In het kader van het 50-jarig bestaan heeft de Orde tal van activiteiten georganiseerd. Eén daarvan is de huishoudelijke vergadering. Deze vindt plaats op 26 juni om 14.30 uur in de congreszaal Juliana van het Jaarbeurscomplex in Utrecht.

Deze vergadering werd vroeger altijd – voorafgaand aan de kroegtocht – gehouden aan de vooravond van de officiële Ordevergadering. Nu de vergadering is losgekoppeld van de 50^e Ordevergadering, krijgt de huishoudelijke vergadering de aandacht die deze verdient. De huishoudelijke vergadering is immers de enige mogelijkheid voor de balie om rechtstreeks van gedachten te wisselen met de Algemene Raad over beleidszaken. De vergadering volgt op de feestelijk getinte Collegevergadering. Deze wordt 's morgens gehouden op dezelfde dag in het Beatrixgebouw, om te memoreren dat Koningin Juliana 50 jaar geleden de Advocatenwet tekende.

De agenda luidt als volgt:

1. **opening**
2. **mededelingen**
3. **De Orde, overheid in advocatenland?**

Op BalieNet vindt u de notitie die aanzet geeft tot deze discussie. Algemeen deken mr. M.W. Guensberg en algemeen secretaris mr. J.S. Suyver lichten de notitie toe. Deze zal vervolgens vanuit verschillende invalshoeken worden becommentarieerd om een levendige discussie te stimuleren.

4. **rondvraag/wat verder ter tafel komt**
5. **sluiting**

Na afloop biedt de Algemene Raad u graag een feestelijk drankje aan.

Ter toelichting van agendapunt 3 het volgende. Aanleiding voor de keuze van dit onderwerp is o.a. de discussie die is gevoerd in de extra Ordevergadering van 18 juni 2001 en de toen ingediende en aangenomen motie. Daarvan luidt het dictum 'dat de Orde zich in haar optreden – in welke vorm dan ook – voortdurend mede behoort te laten leiden door de materiële

en andere gerechtvaardigde belangen van de advocaten als zodanig en met name van hen die geheel zelfstandig of in kleine verbanden de praktijk uitoefenen'.

Huishoudelijke vergadering o.a. De Orde, overheid in advocatenland? Utrecht, 26 juni - 14.30 uur

In de vergadering van het College van Afgevaardigden van 14 september 2001 is naar aanleiding van de vergadering van 18 juni aansluitend van gedachten gewisseld over de grenzen van de belangenbehartiging en, meer in het algemeen, van de taken van de Orde. Bij die gelegenheid heeft de algemene deken een bredere discussie over dit onderwerp toegezegd aan de hand van een notitie. Deze bredere discussie krijgt nu handen en voeten met agendering op de huishoudelijke vergadering van het onderwerp 'De Orde, overheid in advocatenland?' De notitie die de Algemene Raad als voorzet voor de discussies wil aanreiken, kunt u vinden op BalieNet, Orde 50 onder huishoudelijke vergadering.

Hieronder treft u aan een opgaveformulier dat u kunt faxen naar het Bureau van de Orde. U kunt zich eveneens opgeven via e-mail, d.ball@advocatenorde.nl U ontvangt overigens geen bevestiging van uw deelname. Voor de volledigheid volgt daarom hier informatie over reis- en parkeermogelijkheden.

Als locatie is de gemakkelijk bereikbare Jaarbeurs in Utrecht gekozen. Dit om eventuele belemmeringen in tijd en afstand zoveel mogelijk te beperken.

Het jaarbeurscomplex ligt op loopafstand van het Centraal Station Utrecht. Indien u met de auto komt (op de borden op de snelwegen staat de jaarbeurs duidelijk aangegeven), kunt u het best parkeren op parkeerterrein P3. Mocht dit vol zijn, kunt u gebruikmaken van een van de andere parkeerterreinen.

Deze oproep is ook te vinden op BalieNet en zal ook via de Orde Van De Dag zijn weg naar de balie vinden. De Algemene Raad rekent op u!

De heer Mevrouw Voorletters _____

Naam _____

Kantoor _____

Postadres _____

Postcode en plaats _____

Telefoon _____ Fax _____

Arrondissement _____

Handtekening _____

geeft zich op voor de huishoudelijke vergadering op 26 juni 2002 om 14.30 uur in de congreszaal Juliana van het Jaarbeurscomplex in Utrecht.

Graag faxen naar het Bureau van de Orde t.a.v. Daniëlle Ball, fax 070 - 335 35 32 of een e-mail met gelijke inhoud verzenden naar d.ball@advocatenorde.nl

Opgaveformulier

NEDERLANDSE
ORDE VAN
ADVOCATEN

50 jaar

Agenda

International Criminal Law in Practice

a Training Course for Defence Lawyers, Prosecutors and other Legal Professionals

17-20 June 2002, The Hague, The Netherlands

With the growing significance of the ICTY and the ICTR and the advent of the ICC, practical and academic expertise in the field of international criminal law needs to be developed. In order to guarantee the appropriate level of professionalism a four-day training course on the highest level is organised by ICLN in cooperation with Columbia Law School, the International Association of Prosecutors, the International Criminal Defence Attorney Association and Science Alliance.

During this course, international experts will teach their most recent academic and practical knowledge, insights and experiences. Current and future legal professionals in international criminal law are invited to participate in this program. Topics that will be discussed include:

Relationship with the UN and Non-ICC Parties; Penalties and Compulsory Measures; Transit, Surrender, Cooperation and Mutual Assistance; How to select Cases; Military Commissions and the ICC; Cross Examinations; International Terrorism and International Criminal Law; The Defence Attorney as ICC Organ; The Role of Judges in the Prosecution Process; and a Simulation Exercise of a Hypothetical Case Before the ICC

Speakers that have confirmed their contribution to the course include:

Morten Bergsmo, Graham Blewitt, Carla Del Ponte, John Dugard, Albin Eser, Yvonne Featherstone, Elise Groulx, Max Harmon, Claude Jorda, Steven Kay, Peter Kruger, Roy S. Lee, William Schabas, Gerard Strijards, Bert Swart, Otto Triffterer, Sharon Williams, Michail Wladimiroff, Salvatore Zappalà

Registration fee is € 1.295. The registration fee for members of ICLN is € 995 and for members of IAP and ICDA € 1.150.

For more information and registration please contact:
Ms Helian Ophorst, Science Alliance, Tel.: +31-70-358.80.60,
e-mail: h.ophorst@science-alliance.nl

ICLN

With the extension of the ad hoc International Criminal Tribunals to a permanent International Criminal Court, interaction between professionals needs to be structured. Therefore, Science Alliance together with experts from the international law community founded ICLN, the International Criminal Law Network. It organises global interaction between scholars, practitioners and policymakers in international criminal law, with The Hague as its social centre. The first day of the course will end with the Launch Meeting of ICLN, hosted by Mr. **W. Deetman**, Mayor of The Hague. Private membership is € 95.

For more information please check our website: www.icln.net or contact: Mr Martijn Groenleer, Executive Secretary ICLN, tel.: +31-70 362 65 79

Mensensmokkel

Op woensdag 15 mei aanstaande wordt door CIROC (Centre for Information and Research on Organized Crime) van de Vrije Universiteit Amsterdam en de Erasmus Universiteit Rotterdam een seminar georganiseerd over mensensmokkel. Tijdens dit seminar worden de laatste trends en ontwikkelingen op dit terrein besproken. Aan het seminar

wordt niet alleen door Nederlandse deskundigen, maar ook door een wetenschappelijk medewerker van UNICRI een bijdrage geleverd.

Locatie: Vrije universiteit Amsterdam

Kosten: € 150

Inlichtingen en inschrijving: mw. C. Hoeksel (tel.: 020-444 62 31, fax: 020-444 62 30 of e-mail: c.g.l.hoeksel@rechten.vu.nl)

Permanente opleiding

Aansprakelijkheidsrecht

Aansprakelijkheid in de bouw**

datum: 30 mei 2002,

09.30-16.30 uur

docenten: mr. ir. A. de Groot,

mr. W.H.J.M. Heijltjes

plaats: Arnhem

punten: 5

prijs: € 545 vrij van BTW

Elsevier Juridische Academie,

tel. 070-4415167

Arbeidsrecht

Werknemers en privacy***

datum: 24 mei

en 9 december 2002,

09.30-16.45 uur

docenten: prof. dr. J.K.M. Gevers,

mr. drs. J.H.J. Terstegge,

mr. H.H. de Vries, mr. D.J.

Rutgers, mr. H. van Steenberg

plaats: Amsterdam

punten: 5

prijs: € 495 vrij van BTW

Elsevier Juridische Academie,

tel. 070-4415167

Driedaagse Verdiepingscursus Arbeidsrecht***

datum: 15 mei (10.00-17.00),

21 mei (10.00-16.15), 29 mei

(10.00-16.30) 2002

docenten:

prof. mr. G.J.J. Heerma van Voss,

mw. mr. D.J.B. de Wolff,

mw. mr. C.J. Smitskam,

prof. mr. L.H. van den Heuvel,

mr. R. Hansma,

mw. mr. K.W.M. Bodewes,

mr. H.Th. van der Meer,

mr. A.G. van Marwijk Kooy

plaats: Amsterdam

punten: 14

prijs: € 1.495 exclusief BTW

Kluwer Opleidingen,

tel. 0570-647608

VAN DE ORDE

In deze rubriek vindt u opleidingen die kunnen worden gevolgd in het kader van de Permanente opleiding. De rubriek vormt een aanvulling op de cursuswijzer Permanente opleiding die vier keer per jaar verschijnt.

Praktijkmiddag Arbeidsrecht***

datum: 5 juni 2002,
14.00-17.15 uur
docenten: mw. mr. D.J.B. de Wolff, mr. W.J.J. Wetzels, mw. mr. M.J.G.M. Lamers
plaats: Amsterdam
punten: 3
prijs: € 335 exclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 0320-237714

Burgerlijk recht

Nieuw Burgerlijk procesrecht***

datum: 22 mei 2002,
10.00-16.50 uur
docenten: mr. J.W. Westenberg, mr. W. Heemskers, mr. J.P. Fokker, mw. mr. M.E. Koppenol-Laforce
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 450 exclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789470

Schadebehandeling & begroting bij letselschade***

datum: 12 juni 2002,
10.00-17.00 uur
docenten: mr. F.T. Oldenhuis, mw. mr. drs. C.H. Sieburgh, mr. R.Ph. Elzas
plaats: Amsterdam
punten: 6
prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647682

Verklaring der tekens

- * Actualiteiten (basiskennis vereist)
- ** Introductie
- *** Verdieping I (redelijke basiskennis vereist)
- **** Verdieping II (gedegen basiskennis vereist)
- ***** Specialisatieopleiding

Fiscaal recht

Vastgoed en BTW/Overdrachtsbelasting****

datum: 13 juni 2002,
14.00-21.00 uur
docenten: E.H. van den Elsen, mr. A.L.J. Hasselman, mr. dr. H.W.M. van Kesteren
plaats: Scheveningen
punten: 5
prijs: € 595 exclusief BTW
Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789961

ICT- en Telecomrecht

Electronic Commerce: de gevolgen van de Richtlijn***

datum: 23 april 2002,
13.30-18.15 uur
docenten: mw. prof. mr. J.E.J. Prins, mr. J.G.L. van der Wees, mr. S.J.H. Gijrath, dr. P.A.J. de Hert
plaats: Tilburg
punten: 4
prijs: € 275 exclusief BTW
Katholieke Universiteit Brabant,
tel. 013-4662139

GSM, Internet en Strafrecht***

datum: 24 mei 2002,
13.00-17.00 uur
docenten: J.S. Pen, Rop Gonggrijp, Martien Kuyman, Maurice Wessling
plaats: Amsterdam
punten: 3
prijs: € 225 exclusief BTW
De Roos en Pen Advocaten,
tel. 020-6275411

Ondernemingsrecht

Highlights Insolventierecht***

datum: 16 mei 2002,
14.45-21.00 uur
docenten: mr. N.E.D. Faber, mr. A. van Hees
plaats: Arnhem

punten: 4

prijs: € 550 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647682

Onroerendgoedrecht

Infrastructurele en combinatieprojecten: ruimtelijke ordening, aanbesteding en contractvormen****

datum: 4 juni 2002,
14.00-17.00 uur
docenten: mr. ing. C.H.N.M. Petit, dr. ir. A.G. Bregman, mr. D.C. Orobio de Castro, mr. G.W. van der Bend
plaats: Den Haag
punten: 2
prijs: € 180 exclusief BTW
Vereniging voor Bouwrecht-Advocaten, tel. 070-3141501

Ruimtelijke Ordening

Fundamentele Herziening Wet op de Ruimtelijke Ordening – Deel II*

datum: 6 juni 2002,
11.00-16.45 uur
docenten: prof. dr. Wim Derksen, mw. mr. Noortje Koene, mr. A.C. Fortgens, mw. mr. M.E. Clemens, dr. ir. A.G. Bregman, dr. ing. J. Fokkema
plaats: Rotterdam
punten: 3
prijs: € 699 exclusief BTW
Studiecentrum voor Bedrijf en Overheid, tel. 040-2974889

Praktijkdag De nieuwe Woningwet***

datum: 4 juni 2002,
09.45-16.45 uur
docenten: mr. A.W. Klaassen, mr. J.H.C. Ariës, mr. ing. B. Rademaker, ir. E.D.M. Verdurmen
plaats: Utrecht
punten: 5
prijs: € 495 exclusief BTW

Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647608

Praktijkcursus Grondbeleid***

datum: 5 en 12 juni 2002,
09.30-16.45 uur
docenten: mr. P.S.A. Overwater, mw. ir. C.A.C. Westendorp-Frikkee, dhr. Th. J.E. van der Heijden, mr. J.R. Vermeulen, dhr. W.A. Rouwenhorst
plaats: Amsterdam
punten: 8
prijs: € 1.050 exclusief BTW
Kluwer Opleidingen,
tel. 0570-647608

De beoordeling van milieu-geschillen door de bestuursrechter***

datum: 21 mei 2002,
13.30-17.15 uur
docenten: mr. W. Konijnenbelt, mr. H.J.M. Besselink
plaats: Utrecht
punten: 3
prijs: € 25 exclusief BTW
Vereniging voor Milieurecht,
tel. 030-2312221

Sociaal (verzekerings)recht

Socialezekerheidsrecht; actuele thema's***

datum: 4 juni 2002,
13.00-18.00 uur
docenten: prof. mr. A.Ph.C.M. Jaspers, mr. I. van der Helm
plaats: Utrecht
punten: 4
prijs: € 275 exclusief BTW
Juridisch PAO Utrecht,
tel. 030-2537022

Verzekeringsrecht

Update 2002 – Het nieuwe verzekeringsrecht/De belangrijkste wijzigingen in het nieuwe verzekeringsrecht*

datum: 24 april 2002,
13.00-17.00 uur
docenten: mr. F. Stadermann, mr. K.A. Baggerman

plaats: Ede
punten: 3
Prijs: € 245 exclusief BTW
Studiecentrum Kerckebosch,
tel. 030-6984222

Bemiddeling/ ADR

6 day Basic Course*****
datum: 21 mei (10.00-20.00)

en 22 mei (09.00-18.00),
3 juni (10.00-20.00) en 4 juni
(09.00-18.00), 27 juni
(10.00-20.00) en 28 juni
(09.00-18.00) 2002
docenten: S.R. Whittaker,
A.J. Kil, drs. A.L. Couzijn,
mr. H.J.A.M. Dohmen
plaats: Hulshorst
punten: 48

Prijs: € 2.850 exclusief BTW
The Lime Tree, tel. 030-2255910

Gesprekstechnieken

Getuigen- en
verdachtenverhoor**
datum: 23 mei (09.30-16.30)
en 24 mei (09.30-16.30),
27 juni (09.30-16.30)

en 28 juni (09.30-16.30) 2002
docenten: H.L. Benniks,
mr. N. Smits, mr. L. Diesfeldt,
mr. A. v.d. Plas, J. Veldhuizen
plaats: Amstelveen
punten: 12
Prijs: € 925 exclusief BTW
Benniks Training en Coaching/
INTEC Opleiding & Ontwikkeling
bv, tel. 072-5202762

Literatuur

R.M. Avezaat
De kwaliteitsrekening
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
€ 27,23
ISBN 90 271 53477

mr. Barkhuysen e.a.
Procederen over mensenrechten
Stichting Ars Aequi Libri Nijmegen 2002
124 p. € 10
ISBN 90 6919 429 9

mr. A.J. Bok
Subsidies
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
260 p. € 33,50
ISBN 90 268 2664

mr. J. Borgesius e.a.
Verzekering en informatieverstrekking
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
€ 18,15
ISBN 90 271 5384 1

K. Boonen e.a.
De wegging van 't Hart. Idealen, waarden en taken van het strafrecht
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
312 p. € 32,50
ISBN 90 268 3978 2

mr. D.C. Buijs e.a.
Mok-aria
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
444 p. € 87,50
ISBN 90 268 38891

H.L.G. Dijksterhuis-Wieten
Bewijs, deel 3 Studiereeks Burgerlijk Procesrecht
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
100 p. € 13,25
ISBN 90 268 37992

H.L.G. Dijksterhuis-Wieten
Procederen in eerste aanleg, deel 2
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
108 p. € 13,25
ISBN 90 268 3801 8
mr. A.L.H. Ernes
Burgerlijk procesrecht geschetst – derde druk
Stichting Ars Aequi Libri Nijmegen 2002
126 p. € 15
ISBN 90 6916 431 0

A.W. Jongbloed, C.H. van Rhee
Burgerlijk procesrecht 2002/2003
Stichting Ars Aequi Libri Nijmegen 2002
624 p. e 17
ISBN 90 6919 430 2

mr. W.J.R. Krol
Checklist en leidraden juridische kwaliteitszorg
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
232 p. € 29,50
ISBN 90 268 39286

P.A.M. Meijknecht
Infrastructuur en hoofdbeginselen van burgerlijk procesrecht, deel 1
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
88 p. € 12,50
ISBN 90 268 3797 6

M.J.A. van Mourik e.a.
Het nieuwe erfrecht in 204 vragen en antwoorden
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
€ 27,50
ISBN 90 268 38913

mr. A. Minken Hof
De Nederlandse strafvordering
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
636 p. € 42,75
ISBN 90 387 08629

prof. mr. F.M. Noordam
Socialezekerheidswetgeving editie 2002
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
1048 p. € 28,50
ISBN 90 90268 38395

mr. H.J.B. Sackers, prof. mr. Y. Buruma
Kroniek van het strafrecht
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
168 p. € 19
ISBN 90 268 3965 0

prof. mr. H.J. Snijders e.a.
Nederlands burgerlijk procesrecht, derde druk
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
528 p. € 48
ISBN 90 271 5216 0

prof. mr. H.J. Snijders
Inleiding Nederlands burgerlijk procesrecht, 4^e druk
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
132 p. € 21,60
ISBN 90 271 51644

A.J. Verheij
Vergoeding van immateriële schade wegens aantasting in de persoon
Stichting Ars Aequi Libri Nijmegen 2002
646 p. € 36,50
ISBN 90 6919 427 2

mr. drs. A.E. de Vries
Erfpacht en opstal
Kluwer Juridische Uitgevers Deventer 2002
€ 27
ISBN 90 268 39383

Personalia

Meldingen voor deze rubriek kunnen worden doorgegeven aan: adres@advocatenorde.nl

BEËDIGD ALS ADVOCAAAT EN PROCUREUR

Abraham, mr. M.A., Koninginneweg 6
(1075 CX) Amsterdam, tel. 020-5774000, fax
020-5774040, e-mail
maa@bradakuttner.nl

Antic, mw. mr. M.M.E., Delflandlaan 1
(1062 EA) postbus 1031 (1000 BA)
Amsterdam, tel. 020-2060700,
fax 020-2060750, e-mail martic@devos.nl

Apeldoorn, mr. J.C. van, Reijnier
Vinkeslaskade 76 (1071 SZ) Amsterdam,
tel. 020-4714271

Arentz, mr. B., Wibautstraat 3 (1091 GH)
Amsterdam, tel. 020-5682929,
fax 020-5682925, e-mail
barentz@vandenbiesen.com

Bas, mw. mr. M.J., Strawinskyalaan 2631
(1077 ZZ) postbus 180 (1000 AV)
Amsterdam, tel. 020-5919028,
fax 020-5919301, e-mail
margreet.bas@mail.ling.nl

Benjamins, mr. B., Strawinskyalaan 2001
(1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP)
Amsterdam, tel. 020-5460618,
fax 020-5460819, e-mail info@stibbe.nl

Berg, mr. T. van den, Prof. W.H.
Keesomlaan 8 (1183 DJ) Amstelveen,
postbus 75381 (1070 AJ) Amstelveen,
tel. 020-8808700, fax 020-8808787,
e-mail
tjeerd.van.den.berg@nl.andersenlegal.com

Berg, mw. mr. V.L., Strawinskyalaan 2001
(1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP)
Amsterdam, tel. 020-5460606,
fax 020-5460123,
e-mail valerie.vandenbergh@stibbe.nl

Besseling, mw. mr. M.J.M., Prinses
Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113
(1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414646,
fax 020-5414997

Bethlehem, mw. mr. M.W., Strawinskyalaan
3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM)
Amsterdam, tel. 020-4313131,
e-mail boekel.de.neree@bdn.nl

Boer, mw. mr. W.A., Keizersgracht 247 (1016
EB) postbus 10176 (1001 ED) Amsterdam,
tel. 020-3307950,
fax 020-3307951

Bonenkamp, mw. mr. M.N.W., Parnassusweg
126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM)
Amsterdam,
tel. 020-5772970, fax 020-5772705,
e-mail mbonenkamp@houthoff.nl

Borgers, mw. mr. A., Amstelveenseweg 638
(1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG)
Amsterdam, tel. 020-5419888,
fax 020-5419999,
e-mail mail@schutgroshede.nl

Bos, mr. J.J.P., Apollolaan 15 (1077 AB)
postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam,
tel. 020-6741000, fax 020-6741111,
e-mail jeroen.bos@allenoverly.com

Boven, mr. O.W. van, Herengracht 425-429
(1017 BR) Amsterdam, tel. 020-6246811,
fax 020-6272278, e-mail
vanboven@wieringa.nl

Brands, mr. J.G., Nieuwe Ebbingestraat 45
(9712 NE) postbus 1509 (9701 BM)
Groningen, tel. 050-3122945,
fax 050-3121299

VAN DE ORDE

Brandt Corstius, mw. mr. L., Droogbak 1a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 020-7119999

Brey, mr. B.M.H. de, Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414646, fax 020-6612827, e-mail baerte.debrey@nautadutilh.com

Brinkman, mw. mr. C.C., Apollolaan 151 (1077 AR) postbus 75299 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-4880900, fax 020-4880901, e-mail cristine.brinkman@freshfields.com

Broek, mw. mr. S.A. van den, Beethovenstraat 184 (1077 JX) postbus 83032 (1080 AA) Amsterdam, tel. 020-6647046, fax 020-6798662, e-mail vandenbroek@schoute-dik.nl

Broesterhuizen, mw. mr. M.C.H., Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419888, fax 020-5419999, e-mail m.broesterhuizen@schutgroshede.nl

Donk, mw. mr. D.T. van, Delflandlaan 1 (1062 EA) postbus 1031 (1000 BA) Amsterdam, tel. 020-2060700, fax 020-2060750, e-mail dvandonk@devos.nl

Douqué, mw. mr. E.M.J., Frederiksplein 42 (1017 XN) postbus 545 (1000 AM) Amsterdam, tel. 020-5533739, fax 020-5533783, e-mail emilie.douque@lovells.com

Dijk, mw. mr. A.G. van, Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460606, fax 020-5460123, e-mail info@stibbe.nl

Foppes, mr. F.J.E., Strawinskyalaan 3127 (1077 ZX) postbus 75330 (1070 AH) Amsterdam, tel. 020-5687003, fax 020-5686234, e-mail friso.foppes@nl.landwellglobal.com

Gelderer, mr. E.J.C. van, Apollolaan 151 (1077 AR) postbus 75299 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-4880900, fax 020-4880901, e-mail evangelderer@zonet.net.nl

Goffin, mw. mr. F.E.J., Strawinskyalaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-4313368, fax 020-4313143, e-mail lisette.goffin@bdn.nl

Graaf, mr. J. de, Mensingheweg 1 (9301 KA) postbus 330 (9300 AH) Roden, tel. 050-5015080, fax 050-5015045, e-mail tiebout.roden@balienet.nl

Griek, mw. mr. S. van de, Jan Luijkenstraat 92m (1071 CT) Amsterdam, tel. 020-4703318, fax 020-4710433, e-mail saskiavandegriek@holthuis.com

Groenewoud, mr. L., Prinses Irenestraat 43 (1077 WV) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460675, fax 020-5460455, e-mail lars.groenewoud@stibbe.nl

Hagenaars, mw. mr. M., Van Eeghenstraat 98 (1071 GL) postbus 74654 (1070 BR) Amsterdam, tel. 020-5777700, fax 020-6719710, e-mail hagenaars@hrd.nl

Hakkaart, mr. P.J., Drentestraat 21 (1083 XJ) postbus 7925 (1008 AC) Amsterdam, tel. 020-5466854, fax 020-5466614, e-mail nhakka1@hollandlaw.nl

Ham, mr. R.J. van, Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419888, fax 020-5419999, e-mail r.vanderham@schutgroshede.nl

Hendriksen, mw. mr. R.A., Van Eeghenstraat 98 (1071 GL) postbus 74654 (1070 BR) Amsterdam, tel. 020-5777700, fax 020-6719710, e-mail mail@hrd.nl

Heijden, mr. R. van der, Koningslaan 60 (1075 AG) postbus 70091 (1007 KB) Amsterdam, tel. 020-6645111, fax 020-6620470, e-mail vanderheijden@fortadvocaten.nl

Hoelij, mr. A. van, Oranje Nassaulaan 27 (5211 AT) postbus 1164 (5200 BE) Den Bosch, tel. 073-6128577, fax 073-6125081

Hoogenes, mw. mr. S.E.M., Keizersgracht 221 (1016 DV) Amsterdam, tel. 020-5210130, fax 020-5210131, e-mail fruitier@xs4all.nl

Huizingh, mr. M.P., Pantheon 25 (7521 PR) postbus 109 (7500 AC) Enschede, tel. 053-4804200, fax 053-4804299, e-mail info@kienhuishoving.nl

Jongh, mr. W.Z. de, Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741239, fax 020-6741025, e-mail zeeger.dejongh@allenovery.com

Kampert, mw. mr. N., Strawinskyalaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-4313157, fax 020-4313316, e-mail nathalie.kampert@bdn.nl

Keessen, mw. mr. A.M., Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741433, fax 020-6741024, e-mail andrea.keessen@allenovery.com

Ketware, mr. R.M.F.R., Herengracht 444 (1017 BZ) Amsterdam, tel. 020-4287324, fax 020-4274597, e-mail all@vanrossum.nl

Koukoulis, mr. S.A., Einsteindreef 109-113 (3562 GB) postbus 9907 (3506 GX) Utrecht, tel. 030-2635050, fax 030-2635060, e-mail koukoulis@vanriet.associees.nl

Kruijff, mw. mr. C. de, Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460381, fax 020-5460822, e-mail christien.dekruijff@stibbe.nl

Laat, mw. mr. I.J. de, Keizersgracht 555 (1017 DR) postbus 15744 (1001 NE) Amsterdam, tel. 020-5506666, fax 020-5506939, e-mail inge.de.laat@kvdl.nl

Limbeek, mr. J.W.L. van, Klaprozenweg 75 (1033 NN) postbus 37137 (1030 AC) Amsterdam, tel. 020-4933835, fax 020-4933836

Logher, mr. J., Johannes Vermeerstraat 23 (1071 DK) Amsterdam, tel. 020-6732199, fax 020-6758163, e-mail beeradvocaten@wxs.nl

Martens, mw. mr. E.C., Zwaansvliet 20 (1081 AP) postbus 74773 (1070 BT) Amsterdam, tel. 020-3016301, fax 020-3016333, e-mail e.martens@cms-derks.nl

Meij, mr. E.L. de, Wisselwerking 32 (1112 XP) postbus 23225 (1100 DS) Diemen, tel. 020-6600494, fax 020-6500502, e-mail edmeij@visacards.nl

Meyer, mr. R.J., De Lairessestraat 133 (1075 HJ) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789484, fax 020-6789584, e-mail meyer@van-doorne.com

Mol, mr. M.H., Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785785, fax 020-5785814, e-mail marnix.mol@loyensloeff.com

Mol, mr. T.W.M. de, Weesperstraat 394 (1018 DN) Amsterdam, tel. 020-4229184, fax 020-3301449

Nijs, mw. mr. S. de, Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419980, fax 020-5419999, e-mail s.denijs@schutgroshede.nl

Odink, mr. M.J., Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741742, fax 020-6741033, e-mail michiel.odink@allenovery.com

Olx, mr. W.J.R., Koninginneweg 6 (1075 CX) Amsterdam, tel. 020-5774000, fax 020-5774040, e-mail info@bradakuttner.com

Olthoff, mw. mr. F.P.L., Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771771, fax 020-5771775, e-mail fpiolthoff@dbbw.nl

Oostveen, mr. M.C. van, Prof. W.H. Keesomlaan 8 (1183 DJ) Amstelveen, postbus 75381 (1070 AJ) Amsterdam, tel. 020-8808912, fax 020-8808789, e-mail menno.van.oostveen@nl.andersenlegal.com

Prinsen, mr. J., Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, l tel. 020-6741659, fax 020-6741934, e-mail jochen.prinsen@allenovery.com

Reisenstadt, mr. G., Strawinskyalaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-4313368, fax 020-4313316, e-mail gustavo.reisenstadt@bdn.nl

Reitsma, mr. H., Keizersgracht 221 (1016 DV) postbus 10302 (1001 EH) Amsterdam, tel. 020-5210100, fax 020-5210101, e-mail hidde77@hotmail.com

Resink, mr. M.J., Venetiehof 36 (1019 NA) Amsterdam, tel. 020-6721575

Roet, mw. mr. M.C.L., Strawinskyalaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-4313131, fax 020-4313143, e-mail maaikeroet@bdn.nl

Schellaars, mr. R., Apollolaan 151 (1077 AR) postbus 75299 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-4880900, fax 020-4880901, e-mail rogiere.schellaars@freshfields.com

Schenk, mw. mr. M.H., De Lairessestraat 133 (1075 HJ) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789123, fax 020-6789459, e-mail amsterdam@van-doorne.com

Selderijk, mw. mr. M., Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771771, fax 020-5771775, e-mail mailamst@dbbw.nl

Smit, mr. K.J., Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785785, fax 020-5785800, e-mail klaas.jan.smit@loyensloeff.com

Snippers, mr. F.G.H., Delflandlaan 1 (1062 EA) postbus 1031 (1000 BA) Amsterdam, tel. 020-2060700, fax 020-2060750, e-mail fsnippers@devos.nl

Snoeks, mw. mr. A.M.B., Fellenoord 49 (5612 AA) postbus 885 (5600 AW) Eindhoven, tel. 040-2452555, fax 040-2431749, e-mail houben.vandijck@balienet.nl

Spenske, mr. O.D. te, Apollolaan 151 (1077 AR) postbus 75299 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-4857673, fax 020-5727673, e-mail olaf.tespenke@freshfields.com

Taner, mr. A., Amstelplein 1 (1096 HA) Amsterdam, tel. 020-4624070, fax 020-4624080, e-mail clients@hd-dutchlawyers.nl

Timmerman, mw. mr. I., Prinses Irenestraat 43 (1077 WV) Amsterdam, tel. 020-5460233, fax 020-5460715, e-mail inge.timmerman@stibbe.nl

Trimbach, mr. J.A., 's Gravelandseweg 37 (1217 EH) Hilversum, tel. 035-6025113, fax 035-6025114

Tuinenburg, mr. P.C., Bankrashof 3 (1183 NP) Amstelveen, tel. 020-6434966, fax 020-6436548, e-mail tuinenburg@lammersde-groot.nl

Velde, mr. A. de, Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460216, fax 020-5460731, e-mail andre.develde@stibbe.nl

Velink, mw. mr. C., Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-5153938, fax 070-5153115, e-mail c.velink@prdf.nl

Voldere, mr. J.F.A. de, Keizersgracht 221 (1016 DV) postbus 10302 (1001 EH) Amsterdam, tel. 020-5210100, fax 020-5210101, e-mail fransdevoldere@blenheim.nl

Vreeze, mr. W.J.T. de, Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460606, fax 020-5460123, e-mail info@stibbe.nl

Weerd, mr. W.R.J. van der, Fred. Roeskestraat 100 (1076 ED) postbus 71170 (1008 BD) Amsterdam, tel. 020-5785785, fax 020-5785800, e-mail wilbert.van.der.weerd@loyensloeff.com

Weggeman, mw. mr. N., Concertgebouwplein 12-14 (1071 LN) postbus 75800 (1070 AV) Amsterdam, tel. 020-6641081, fax 020-6626818, e-mail info@abeln.nl

Wendelgest, mr. J., Keizersgracht 555 (1017 DR) postbus 15744 (1001 NE) Amsterdam, tel. 020-5506666, fax 020-5506777, e-mail lawyers@kvdl.nl

Wijk, mr. R.H.H. van, Strawinskyalaan 3127 (1077 ZX) postbus 75330 (1070 AH) Amsterdam, tel. 020-5686363, fax 020-5686234, e-mail rutger.van.wijk@nl.landwellglobal.com

Wijnands, mr. H.S.A., Strawinskyalaan 3127 (1077 ZX) postbus 75330 (1070 AH) Amsterdam, tel. 020-5684341, fax 020-5684265, e-mail hugo.wijnands@nl.landwellglobal.com

Zande, mr. M.N.M. van der, Regentesselaan 9 (7316 AA) postbus 10320 (7301 GH) Apeldoorn, tel. 055-5786147, fax 055-5785365

Zoutberg, mr. F.T., De Lairessestraat 90 II (1071 PJ) Amsterdam, tel. 020-6759494, fax 020-6759630

PRAKTIJK NEERGELEGD

Albrecht, mw. mr. L. (Heerhugowaard) 1-3-2002

Berkel, mr. J.A.C. van (Amsterdam) 9-11-2001

Brennikmeijer, mw. mr. S. (Den Haag) 31-12-2001

Brinkhuis, mr. W.L. (Utrecht) 30-8-2001

Broek, R.P. van den (Amsterdam) 10-7-2001

Bugge, mr. N.K. (Rotterdam) 17-12-2001

Burg, mw. mr. M.J.A. van den (Rotterdam) 30-7-2001

VAN DE ORDE

Buskens, mw. mr. J.A. (Rotterdam)
18-12-2001

Buzek, mr. F.J. (Rotterdam) 28-12-2001

Dijk, mr. A. van (Amsterdam) 26-9-2001

Geldermans, mw. mr. C.D.M. (Utrecht) 17-12-2001

Ghoghessaai, mw. mr. M. (Vlaardingen) 12-12-2001

Hanff, mw. mr. F.A. (Den Haag) 1-9-2000

Huydecoper, mw. mr. S.M. (Utrecht)
3-12-2001

Leuftink, mr. A.L. (leusden) 28-12-2001

Lotstra, mr. A.J.M. (Prinsenbeek) 12-11-2001

Maal, mw. mr. S.M. van der (Nieuwegein)
10-12-2001

Maarwijk, mw. mr. Y. van (Steenwijk)
4-12-2001

Roos, mr. J.M. (Rotterdam) 13-11-2001

Ruding, mr. P.H.K. (Enschede) 17-12-2001

Timmermans, mw. mr. L.H.S. (Rotterdam)
12-12-2001

Veer, mw. mr. B.A. van der (Den Haag)
31-12-2001

Vlieger, mw. mr. A.R. (Amsterdam)
15-9-2001

Wassenaar, mr. T.G. (Amsterdam) 3-12-2001

Wessels, mw. mr. P.H.M. (Assen)
31-12-2001

Wolters-Laansma, mw. mr. A.L. (Tilburg)
20-8-2001

Zwaal, mw. mr. A.C. (Oud-Beijerland)
7-8-2001

KANTOORVERPLAATSING

Aker-Groffen, mw. mr. M.J.L. van:
Noorderhof 22 (5804 BV) postbus 265
(5800 AG) Venray, tel. 0478-515115,
fax 0478-514081

Baris, mw. mr. A: Plomporengracht 14-16
(3512 CD) postbus 14067 (3508 SC)
Utrecht, tel. 030-2520900,
fax 030-2543280, e-mail
info@advokatenkollektief.nl

Bavelaar, mr. dr. P.: Prof. Tulpstraat 25
(1018 GZ) Amsterdam, tel. 020-3302747,
fax 020-3304363, e-mail info@schneider-
vandalsum.nl

Berg-van den Berg, mw. mr. van den:
Lichtenaerlaan 102-120 (3062 EM)
Rotterdam, tel. 010-2045910,
fax 010-2045555, e-mail
bergkwadraat@compuserve.com

Berndsen, mr. F.J.H.M. (Rotterdam):
Wilhelminapark 1b (4818 SK) Breda

Broers, mr. J.P.R. (Utrecht): Westblaak 5
(3012 KC) postbus 21130 (3001 AC)
Rotterdam, tel. 010-4148614,
fax 010-4149415, e-mail
info@thelawcompany.nl

Broos, mw. mr. M.F.J.C. (Rotterdam):
Schoemakerstraat 97 (2628 VK) postbus
6072 (2600 JA) Delft, tel. 015-2694909,
fax 015-2694948, e-mail broos@cjz.tno.nl

Büchner-van der Linden, mw. mr. M.:
Emmastraat 1e (2595 EG) Den Haag,
tel. 070-3839970, fax 070-3478190

Burger, mw. mr. M.C. (Capelle a/d IJssel):
Blaak 28 (3011 TA) postbus 711 (3000 AS)
Rotterdam, tel. 010-4406491,
fax 010-4369704, e-mail m.burger@plp.nl

Clerx, mr. E.M.J.C.: Van Sonsbeecklaan 48
(6191 JM) postbus 220 (6190 AE) Beek,
tel. 046-4363388, fax 046-4363389

Fiscalini, mr. C.A.W. M. (Utrecht): Nijenheim
61-01 (3704 BG) postbus 508 (3700 AM)
Zeist, tel. 030-6953664, fax 030-6953664,
e-mail fiscarlo@zonnet.nl

Gelein Vitringa, mr. W. van (Amersfoort):
Bergweidedijk 32 (7418 AA) postbus 2093
(7420 AB) Deventer, tel. 0570-621410,
fax 0570-638165

Heerema, mr. R. (Utrecht): Middelweg 1
(3956 TJ) postbus 114 (3956 ZT) Leersum,
tel. 0343-455696, fax 0343-455697

Hehemann, mw. mr. (Amsterdam):
Haagweg 5 (2311 AA) postbus 11231
(2301 EE) Leiden, tel. 071-5124445,
fax 071-5123609, e-mail
m.hehemann@deruiterdewildt.nl

Hemert, mw. mr. P.: Beemdstraat 32
(5652 AB) postbus 8821 (5605 LV)
Eindhoven, tel. 040-2910691,
fax 040-2552444, e-mail
dijkmans.eindhoven@tip.nl

Heuvel, mr. J.F.H.: Lindeparklaan 22
(5062 GB) Oisterwijk, tel. 013-5282484

Hoeven, mr. R. van der (Vlaardingen):
Weena 750 (3014 DA) postbus 1110
(3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240199,
fax 010-2240060, e-mail
rob.vanderhoeven@nautadutilh.com

Hovinga, mr. A.P. (Rotterdam): Postbus
30810 (3503 AR) Utrecht, fax 030-2198286

Janssen, mw. mr. M.S. (Den Bosch):
Archimedeslaan 21 (3584 BA)
postbus 85063 (3508 AB) Utrecht,
tel. 030-2195800, fax 030-2195855

Knecht, mw. mr. E.D.M. (Amsterdam):
Claudius Prinsenlaan 126 (4818 CP) post-
bus 4714 (4803 ES) Breda,
tel. 076-5256500, fax 076-5142575,
e-mail info@akd.nl

Kok, mw. mr. K.K.M. de (Rotterdam):
Marksingel 2 (4811 NV) postbus 1019
(4801 BA) Breda, tel. 076-5220511,
fax 076-5220955, e-mail rst@rst.nl

Kuivenhoven-Thijssen, mw. mr. C.
(Nieuwegein): Bovenkerkerweg 81l
(1187 XC) postbus 8014 (1180 LA)
Amstelveen, tel. 020-4263810,
fax 020-6400420, e-mail
kuivenhoventhijssen@pensioenadvocaten.nl

Leeuw, mw. mr. M. de (Rotterdam):
Burgerweeshuispad 301 (1076 HR)
postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam,
tel. 020-5771809, fax 020-5771096,
e-mail mdeleeuw@dbbw.nl

Lenssen, mw. mr. G.L.M.: Statenweg 200
(3033 JA) postbus 27561 (3003 MB)
Rotterdam, tel. 010-4432100,
fax 010-4668375

Linszen, mw. mr. C.J.M.: Ridderhof 94
(5341 HS) postbus 426 (5340 AK) Oss,
tel. 0412-404947, fax 0412-635504,
e-mail cjmlinszen@balienet.nl

Mastenbroek, mw. mr. C.S.: Van
Leijenberghlaan 199 (1082 GG)
postbus 75140 (1070 AC) Amsterdam,
tel. 020-3013030, fax 020-3013040,
e-mail mail@steinhoog.nl

Melchers, mw. mr. D.A.J.M. (Zutphen):
Weerdjesstraat 70 (6811 JE) postbus 9218
6800 HX) Arnhem, tel. 026-3513232,
fax 026-3516504, e-mail
mail@dekempenaer.nl

Menso, mr. F.R. (Schagen):
Nieuwlandersingel 53 (1814 CK)
postbus 3127 (1801 GC) Alkmaar,
tel. 072-5123229, fax 072-5157264

Nuijten, mr. M.M.J.: Amstelveld 7 (1017 JD)
Amsterdam, tel. 020-6276684,
fax 020-6206489, e-mail
advocaten@gesselblauw.nl

Og, mw. mr. I.M.C. (Tilburg): Helvoirtseweg
1 (5261 CA) postbus 315 (5260 AH) Vught,
tel. 073-6849191, fax 073-6849199,
e-mail info@winsmart.nl

Oranje, mw. mr. S.D.J. (Cuyk): Deken van
Oppensingel 11 (5911 AA) postbus 490
(5900 AL) Venlo, tel. 077-3548951,
fax 077-3545330, e-mail
venlo@boelszanders.nl

Patist, mr. A. (Vleuten): Pelmolten 19
(3994 XX) postbus 61 (3990 DB) Houten,
tel. 030-6380678, fax 030-6380674,
e-mail patist@osse.nl

Pieters, mw. mr. E.G. (Amersfoort):
Bergweidedijk 32 (7418 AA) postbus 2093
(7420 AB) Deventer, tel. 0570-621410,
fax 0570-638165

Pluis, mw. mr. J. (Veenendaal):
Nieuwegracht 37 (2011 NC) postbus 92
(2000 AB) Haarlem, tel. 023-5534969,
fax 023-5311676, e-mail
info@goppeladvocaten.nl

Pohlkamp, mr. R.P.A.: houthaak 1b
(2611 LD) Delft, tel. 015-2145333,
fax 015-2159789

Raven, mw. mr. M.Y. (Den Haag):
Sporstraat 2 (2871 TN) postbus 211
(2870 AE) Schoonhoven, tel. 0182-320150,
fax 0182-320683, e-mail mraven@planet.nl

Rojer, mr. P.R. (Zaandam): Pythagoraslaan 2
(3584 BB) postbus 85250 (3508 AG)
Utrecht, tel. 030-2121111, fax 030-2121333,
e-mail general@cmsderks.nl

Roy, mr. Ph.W.A.M.: Van Sonsbeecklaan 48
(6191 JM) postbus 220 (6190 AE) Beek,
tel. 046-4363388, fax 046-4363389

Schaap, mw. mr. H.A. (Den Haag):
Strawinskylaan 3127 (1077 ZX)
postbus 75330 (1070 AH) Amsterdam,
tel. 020-5685685, fax 020-5684305

Stoop, mw. mr. S.J.M. (Waalwijk):
Korvelseweg 142 (5025 JL) postbus 1095
(5004 BB) Tilburg, tel. 013-4635599,
fax 013-4632266, e-mail
mail@kantooradvocaten.nl

Terhorst, mw. mr. M.G.H. (Venlo):
Emmasingel 38 (6001 BD) postbus 196
(6000 AD) Weert, tel. 0495-532583,
fax 0495-540755, e-mail
hoeberechts@balienet.nl

Voorwinden, mw. mr. A.M. (Den Haag):
Weena 355 (3013 AL) postbus 1507
(3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172605,
fax 010-2172748, e-mail
mvoorwinden@houthoff.nl

Vos-van de Waal, mw. mr. A. (Naarden):
Geindijk 1a (3434 NZ) postbus 1021
(3430 BA) Nieuwegein, tel. 030-6061091,
fax 030-6062752, e-mail
agn@adviesgroep-gein.nl

Westrenen, mr. M.G. van (Hilversum):
Leidsegracht 57 (1017 NB) Amsterdam,
tel. 020-6227876, fax 020-6228287

Wolf, mr. M.J. (Rotterdam): Kousteensdijk
3 (4331 JE) postbus 240 (4330 AE)
Middelburg, tel. 0118-656060,
fax 0118-636178, e-mail info@avdw.nl

Wolfs, mr. J.M. (Roermond): Bergerstraat 2
(6226 NA) postbus 1750 (6201 BT)
Maastricht, tel. 043-3626655,
fax 043-3626562, e-mail
wolfs@boelszanders.nl

Zandvliet, mw. mr. N. (Rotterdam):
Laan van Meerdervoort 100 (2517 AS)
Den Haag, tel. 070-3548663,
fax 070-3584750, e-mail
info@meijeradvocaten.nl

NIEUW KANTOOR/ASSOCIATIE

ClerxvanRoyadvocaten
(mr. E.M.J.C. Clerx en mr. Ph.W.A.M.
van Roy) Van Sonsbeecklaan 48 (6191 JM)
postbus 220 (6190 AE) Beek,
tel. 046-4363388, fax 046-4363389

Vitringa Advocaten (mr. E.G. Pieters en
mr. W. van Gelein Vitringa) Bergweidedijk
32 (7418 AA) postbus 2093 (7420 AB)
Deventer, tel. 0570-621410,
fax 0570-638165

NAAMSWIJZIGING

Dietz-Kalsbeek mw. mr. G. te Amsterdam
thans: **Kalsbeek mw. mr. G.**
Kok Ottens Koorn Advocaten te Noordwijk
thans: **Kok Ottens Minderhoud Advocaten**
De Vos Advocaten te Hilversum thans: **De
Vos Van Westrenen Advocaten**

BEZOEKADRES/POSTBUS/
TEL./FAX/E-MAIL

Appelman & Mes Advocaten te Hoorn:
e-mail appelmanadvocaten@hetnet.nl

Van Boven Patist, advocaten te
Middelburg: Kromme Weele 14-16 (4331
PB) postbus 58 (4330 AB) Middelburg,
e-mail info@vanbovenpatist.nl

Dijkstra Voermans Advocaten te Utrecht:
Winthontlaan 2 (3526 KV) Utrecht

Goppel Advocaten te Haarlem:
Nieuwe Gracht 37 (2011 NC) Haarlem

Jacobs Advocatenkantoor te Eindhoven:
Neerheide 12a (5581 TP) postbus 103
(5580 AC) Waalre, e-mail
info@jacobsadvocaten.nl

Advocatenkantoor Koevoets te Rotterdam:
Taborstraat 10b (3061 EW) Rotterdam

Koorn Wichers Hoeth en de Wit te
Amsterdam: postbus is vervallen

Meeuwssen Van den Pol Advocaten
te Gorinchem: Hoge Torenstraat 8
(4201 GC) Gorinchem

Van Oers Advocaten te Amsterdam:
Langestraat 55 (1015 AK) Amsterdam,
e-mail jvanoers@wanadoo.nl

De Savomin Lohman Advocaten te Utrecht:
postbus 13005 (3507 LA) Utrecht

Schalken & Van der Linden te Apeldoorn:
Regentesselaan 9 (7316 AA) postbus 10320
(7301 GH) Apeldoorn

Het van Schijndelhuis te Rotterdam:
e-mail schijndelhuis@hetnet.nl

Advocatenkantoor Veldman te Amsterdam:
Ziesenskade 21 (1017 RT) Amsterdam

Veldt mr. U.J. van der te Amsterdam: post-
bus 23617 (1100 EC) Amsterdam Z.O.

Disciplinaire beslissingen

Definitieve declaratie

Verzoek van gewezen en inmiddels gefailleerde cliënt om over te gaan tot het opmaken van een definitieve declaratie en de noodzaak om op verzoek van die cliënt mee te werken aan begroting.

- Advocatenwet artikel 46 (1.4.3.1 financiële verhouding)
- Gedragsregels 23 lid 1, 27.

Hof van Discipline, 4 mei 2001, nr. 3067

(mrs. Zwitser-Schouten, Beker, Heidinga, Gerritzen en Van Loo)

Raad van Discipline 's-Gravenhage, 8 november 1999

(mrs. Verhoeven, Gilhuis, Van Oven, Rentema en Verhulst)

Feiten

Mr. X staat klager en diens broer bij in het kader van een procedure. Tussen de beide broers ontstaat een geschil, waarna mr. X klager blijft bijstaan maar niet langer voor diens broer optreedt. Vervolgens trachten klager en zijn broer hun onderlinge conflict door middel van een regeling op te lossen. In verband daarmee stelt mr. X een conceptdeclaratie op van de door hem, in het kader van de procedure, verrichte werkzaamheden en gemaakte kosten. Het totaalbedrag is f 134.151,30. Enige tijd later wordt klager in staat van faillissement verklaard. Mr. X dient de conceptdeclaratie in bij de curator met verzoek hem voor het in dat concept opgenomen bedrag te plaatsen op de lijst van voorlopig erkende crediteuren. Klager vraagt mr. X herhaalde malen om de conceptdeclaratie, waarvan de hoogte door hem wordt betwist, te laten begroten. Mr. X geeft aan deze verzoeken geen gevolg. Het faillissement is nog niet geëindigd.

Klacht

Mr. X weigert de conceptdeclaratie te laten begroten.

Overwegingen van de raad

Het staat vast dat het een conceptdeclaratie is van mr. X, waarvan klager verlangt dat die begroot wordt. Hoewel mr. X zijn conceptdeclaratie bij de curator van klager heeft ingediend met het verzoek hem op de lijst van voorlopig erkende crediteuren te plaatsen, is hij blijkbaar niet voornemens een echte declaratie op te stellen, zolang geen uitzicht bestaat op enige uitkering uit het faillissement. In deze situatie handelt mr. X niet verkeerd door niet in te gaan op het verzoek van klager om de conceptdeclaratie te laten begroten.

Overwegingen van het hof

Een advocaat is gehouden tot nauwgezetheid en zorgvuldigheid in financiële aangelegenheden en dient zijn cliënt duidelijkheid te verschaffen met betrekking tot hun onderlinge financiële verhouding. Hieruit vloeit voort dat mr. X op verzoek van klager als zijn (voormalig) cliënt ter verantwoording van de door hem verrichte werkzaamheden en gemaakte kosten en de daarmee gemoede bedragen aan hem een (definitieve) declaratie dient te doen toekomen en desgewenst zijn noodzakelijke medewerking dient te verlenen aan de begroting van deze declaratie door de Raad van Toezicht. Dit klemt temeer, nu mr. X zonder voorbehoud bij de curator in het faillissement van klager een vordering ten belope van

f 134.151,30 (overeenkomstig de conceptdeclaratie) heeft ingediend met het verzoek deze vordering te plaatsen op de lijst van voorlopig erkende schuldvorderingen. Klager mag van mr. X verlangen dat hij door middel van een – desgewenst aan de Raad van Toezicht ter begroting voor te leggen – declaratie inzicht in deze vordering verkrijgt. Het door mr. X gestelde feit dat de (concept)declaratie in overleg met klager is opgesteld, doet aan de voornoemde verplichting niet af. Evenmin doet hieraan af de door mr. X gestelde verwachting dat in het faillissement van klager aan hem geen uitkering zal kunnen worden gedaan. Ook voor het overige zijn door mr. X geen feiten of omstandigheden gesteld welke medebrengen dat hij in het onderhavige geval niet verplicht is op verzoek van klager voor zijn werkzaamheden en verschotten een (definitieve) declaratie op te stellen en deze desgewenst aan de Raad van Toezicht ter begroting voor te leggen.

Volgt

Vernietiging en gegrondverklaring met enkele waarschuwing.

Wegvoeren kind

Advocaat betrokken bij het trachten wegvoeren van een kind in het kader van een bezoekregeling. Onvoldoende duidelijkheid gecreëerd over hoedanigheid.

- Advocatenwet artikel 46 (2.1 Wat in het algemeen niet betaamt)
- Gedragsregels 1 en 29

Raad van Discipline 's-Gravenhage, 7 mei 2001

(mrs Robbers, Claassen, Baas, Maat en Van Nispen tot Sevenaer)

Feiten

Mr. X verstrekt adviezen aan klagster en haar man met betrekking tot een echtscheidingsprocedure. Klagster verlaat de echtelijke woning. Tussen de man en mr. X ontstaat een affectieve relatie. De man gaat met haar samenwonen.

Nadat de echtscheiding is uitgesproken dient klagster een verzoekschrift in strekkende tot wijziging van de omgangsregeling. De belangen van de man worden daarbij behartigd door een kantoorgenoot van mr. X. Op een vrijdag, voorafgaande aan het weekend waarop de man krachtens de op dat moment geldende bezoekregeling recht heeft de kinderen bij zich te hebben, gaat de man, tezamen met mr. X naar de woning van klagsters moeder. De man pakt zijn dochter in de tuin van die woning op en zet die in de auto, die op dat moment bestuurd wordt door mr. X. Mr. X doet het portier van de auto op slot en weigert gevolg te geven aan het verzoek van klagster om haar dochter terug te geven. Mr. X houdt het kind ongeveer een uur bij zich in de auto. Na tussenkomst van de politie is het kind dezelfde middag bij klagster teruggebracht. Klagster doet aangifte van ontvoering van haar dochter.

Nadat klagster zich gemeld heeft op het dekenspreekuur doet de deken navraag bij de inspecteur der politie die zich met de zaak belast heeft. Deze schrijft dat mr. X zich aanvankelijk jegens de politie had opgesteld als de advocate van de man. Eerst later is de politie ermee

Disciplinaire

Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak,

bestaande uit mr. A.G. Beets, mr. J.C.P. Ekering, mr. H.J.A. Knijff, mr. I.E.M. Sutorius mr. G.J. Kemper en mr. C.H.B. Winters.

bekend geraakt dat mr. X een persoonlijke relatie onderhield met de man en dat een kantoorgenoot van mr. X de belangen van de man in de procedure over een herziene omgangsregeling behartigde.

Overwegingen raad

In het algemeen geldt de regel dat de advocaat zich zodanig dient te gedragen dat het vertrouwen in de advocatuur of in zijn eigen beroepsuitoefening niet wordt geschaad. Deze regel heeft ook betrekking op niet-beroepsmatige gedragingen van de advocaat. Vaststaat dat mr. X op 29 oktober 1999 de dochter van klagster gedurende ruim een uur heeft vastgehouden in de op dat moment door mr. X bestuurde auto van haar partner. Tevens staat vast dat mr. X geen gevolg heeft gegeven aan uitdrukkelijke verzoeken van klagster, die over het kind het ouderlijk gezag uitoefent, om het kind aan haar terug te geven. Mr. X is met het kind in de auto naar de dorpsgrens gereden en heeft het kind eerst na telefonisch contact van haar partner met de politie aan klagster teruggegeven. De raad is van oordeel dat deze gedragingen van mr. X, ook al mochten zij in haar privé-hoedanigheid verricht zijn, een behoorlijk advocaat niet betamen en het vertrouwen in de advocatuur hebben geschaad.

Op grond van de feiten voorkomende in de brief van de inspecteur der politie, acht de raad aannemelijk dat mr. X zich in haar contacten met de politie, hoewel zij deze onderhield als partner van de man, niettemin heeft voorgedaan als zaaksadvocaat. In elk geval moet op grond van deze brief worden aangenomen dat mr. X onvoldoende heeft ondernomen om misverstanden te vermijden omtrent de hoedanigheid waarin zij optrad.

Volgt

Gegrondbevinding van beide klachtonderdelen en oplegging van de maatregel van enkele waarschuwing.

Tegenstrijdig belang

Tegenstrijdig belang in strafzaak.

- *Advocatenwet, artikel 46 (2.4.2 tegenstrijdige belangen van verschillende cliënten)*
- *Gedragsregels 2 en 7*

Raad van Discipline Amsterdam, 21 mei 2001

(mrs Kist, Breederveld, Van Es, Knipscheer en Meijer)

Feiten

Mr. X is in juni 1996 bijstand gaan verlenen aan A, verdachte in een drugszaak.

A heeft na zijn aanhouding een verklaring afgelegd over de betrokkenheid van derden.

In november 1996 heeft A tegenover de politie, en later voor de RC, verklaard dat de persoon tegen wie hij in juni een belastende verklaring had afgelegd B was. Hij vreesde represailles van B en had bezwaar tegen het optreden van mr. X voor hem, gelet op diens betrokkenheid bij B.

In januari 1997 heeft A ten kantore van mr. X een schriftelijke verklaring afgelegd die haaks stond op zijn verklaring bij de RC in november 1996. Hij verklaarde toen dat die eerdere verklaringen onder druk van de politie en in strijd met de waarheid waren afgelegd. Hij voegde daar aan toe dat het ook volstrekt onjuist was dat hij op enig moment had gedacht dat mr. X informatie in zijn zaak aan derden zou hebben doorgegeven.

Mr. X is A blijven bijstaan in diens strafzaak. In 1996 is in verband met dezelfde strafzaak ook B als verdachte aangehouden. Mr. X, die al twintig jaar als raadsman van B optrad in civiele zaken, is in die strafzaak niet voor B opgetreden.

De deken klaagt ambtshalve tegen mr. X, dat deze, gelet op zijn band met B, niet op voldoende afstandelijke en onafhankelijke wijze de belangen van A heeft kunnen behartigen.

Overwegingen Raad van Discipline

De raad stelt voorop dat, zoals ook in Gedragsregel 2 is verwoord, de behoorlijke beroepsuitoefening waartoe een advocaat jegens zijn cliënt is gehouden, vereist dat hij zijn werk ten behoeve van die cliënt in volle vrijheid en onafhankelijkheid kan verrichten. Deze eis brengt mee dat een advocaat zich niet mag belasten met de behartiging van de belangen van twee of meer partijen indien de belangen van deze partijen tegenstrijdig zijn of een daarop uitlopende ontwikkeling aannemelijk is (zie ook Gedragsregel 7, eerste lid).

Tegen de achtergrond van dit uitgangspunt stelt de raad vast dat mr. X in januari 1997 niet voor A in diens strafzaak mocht gaan optreden.

Op dat moment was mr. X er immers mee bekend dat ook B, voor wie hij al twintig jaar bestendig als advocaat optrad, in dezelfde zaak als verdachte was betrokken. De omstandigheid dat mr. X in deze strafzaak niet voor B optrad maakt dit niet anders. De langdurigheid van de relatie van mr. X met B staat eraan in de weg dat hij zijn loyaliteit jegens hem even, dat wil zeggen: voor de duur van zijn bijstand aan A, ter zijde kon stellen doordat een ander de belangen van B in de strafzaak behartigde. De bijstand van mr. X aan A zou kunnen gaan meebrengen dat hij belangen van B, in of buiten de strafzaak, zou schaden en hij zich daardoor beperkt zou kunnen gevoelen ten volle de belangen van A te dienen. De kans op een dergelijk belangenconflict had mr. X behoren te voorkomen door het beroep dat A in januari 1997 naar zeggen van mr. X op hem deed om hem weer te gaan bijstaan te beantwoorden met het in een situatie als de onderhavige beste advies, te weten de verwijzing naar een andere advocaat. Deze kans op bedoeld belangenconflict werd niet weggenomen door de verklaring van A in januari 1997, waarbij A eerdere, voor B (en mr. X) belastende, verklaringen van hem tegenover politie en RC herriep, reeds omdat het mr. X aan doeltreffende aanknopingspunten ontbrak aan te nemen dat deze verklaring van A op waarheid berustte en diens eerdere verklaringen met de waarheid in strijd waren.

Volgt

Gegrondverklaring van de dekenbezwaren met oplegging van de maatregel van enkele waarschuwing.

Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het *Advocatenblad* zijn gepubliceerd zijn ook te vinden

op www.advocatenorde.nl en *BalieNet*

Wrakingsverzoek

Diverse formele aspecten. Een wrakingsverzoek dat zich niet richt tegen bepaalde leden van het college doch tegen een bepaalde groep leden van dat college kan redelijkerwijs niet als een wrakingsverzoek in de zin der wet worden aangemerkt.

- Advocatenwet artikel 47 lid 2, artikel 56 lid 6 (6 Tuchtprocesrecht)
- Wetboek van Strafvordering artikelen 512 tot en met 519

Hof van Discipline, 1 juni 2001

(mrs. Runia, Van Delden, Van Voorst van Beest, Minderhoud en Tonkens-Gerkema)

Feiten

Mr. X doet beklag bij het Hof van Discipline over de weigering van de Deken van de Orde van Advocaten in het arrondissement Z om een advocaat aan te wijzen.

Ter zitting van het Hof heeft klager de leden van het Hof, mr. A en mr. B, gewraakt. De behandeling van het beklag is in verband daarmee aangehouden totdat op de wraking door het Hof in een andere samenstelling is beslist.

Het Hof heeft de wraking behandeld op zijn openbare zitting van 23 maart 2001, alwaar klager is verschenen. De deken had laten weten niet ter zitting aanwezig te zullen zijn. Mrs. A en B hebben het Hof doen weten geen gebruik te zullen maken van de gelegenheid te worden gehoord.

Overwegingen van het Hof

1. Blijkens de aantekeningen van de griffier van de behandeling van de zitting van het Hof van 20 oktober 2000 heeft klager het wrakingsverzoek mondeling gedaan. Hij heeft de leden van het Hof die rechter-plaatsvervanger zijn gewraakt omdat zijns inziens sprake is van de schijn van partijdigheid. Naar aanleiding van dit wrakingsverzoek hebben mrs. A en B medegedeeld dat zij beiden advocaat zijn en rechter-plaatsvervanger. Klager heeft daarop nader toegelicht dat het hem gaat om de combinatie advocaat/rechter-plaatsvervanger. De advocaat verdedigt de belangen van de cliënt. De rechter verdeelt het recht. Als de advocaat op de stoel van de rechter gaat zitten is dat in strijd met de gedachte van de rechtstaat en in strijd met de mededingingsbepalingen in de artikelen 80 en 81 van het Europees Verdrag.
2. Op grond van artikel 56 lid 6 Advocatenwet zijn in geval van wraking ten aanzien van de leden van het Hof van Discipline van overeenkomstige toepassing de artikelen 512 tot en met 519 van het Wetboek van Strafvordering.
3. Volgens artikel 512 Sv kan op verzoek van een partij elk van de rechters die een zaak behandelen worden gewraakt. Volgens artikel 513 jo. 512 Sv dient het verzoek te worden gedaan zodra de feiten of omstandigheden die de grond vormen voor het wrakingsverzoek aan de verzoeker bekend zijn geworden.

4. Het in algemene termen gestelde verzoek is naar zijn formulering en kennelijke bedoeling niet gericht tegen bepaalde leden van het Hof doch tegen een (niet nader bepaalde) groep leden, die zowel advocaat als rechter-plaatsvervanger zijn. Een concreet bezwaar waaruit zou blijken dat een van de gewraakte leden van het Hof jegens klager blijkt heeft gegeven van bevooroordeeldheid ten aanzien van zijn persoon of zijn zaak heeft klager niet geformuleerd.

Naar het oordeel van het Hof kan klagers algemene bezwaar redelijkerwijs niet worden aangemerkt als een wrakingsverzoek in de zin der wet. Dit oordeel impliceert dat op de door klager aangevoerde gronden voor zijn wraking niet meer hoeft te worden ingegaan.

5. Ter zitting van het Hof van 23 maart 2001 heeft klager nog nadere gronden voor zijn voormelde wrakingsverzoek aangevoerd. Zo het Hof al een wrakingsverzoek in de zin der wet aanwezig zou hebben geoordeeld zou een en ander in strijd komen met het bepaalde in artikel 513 lid 3 Sv, inhoudende dat alle feiten of omstandigheden tegelijk moeten worden voorgedragen.
6. Klager heeft ter zitting een nieuw mondeling wrakingsverzoek gedaan, nu gericht tegen de aanwezige advocaatleden (als zodanig) van het Hof, mrs. C en D, waaraan hij de bedoelde nadere argumenten ten grondslag heeft gelegd. Meer bepaald heeft klager allereerst aangevoerd dat betrokkenen advocaat zijn, zodat zij indirect belang hebben bij de hoofdzaak (betreffende het beklag van klager ex artikel 13 lid 3 Advocatenwet). Verder heeft klager nog aangevoerd dat betrokkenen zowel advocaat als tuchtrechter zijn en een tuchtrechter Nederlander moet zijn, terwijl klager zelf geen Nederlander is en dus geen tuchtrechter kan zijn.
7. Het Hof is van oordeel dat ook hier niet gesproken kan worden van een wrakingsverzoek dat zich richt tegen de zittende advocaatleden mrs. C en D, doch veeleer van een verzoek dat zich richt tegen alle advocaatleden van het Hof. Voor een dergelijk verzoek geldt eens te meer hetgeen het Hof hiervoor met betrekking tot het wrakingsverzoek tegen mrs. A en B heeft overwogen.
8. Het Hof is op grond van hetgeen hiervoor is overwogen van oordeel dat de behandeling van de door klager aanhangig gemaakte zaak kan worden voortgezet.

Beslissing van het Hof

Het Hof van Discipline, op vorenstaande gronden beslissende: stelt vast dat de door klager ter zitting van 20 oktober 2000 en 23 maart 2001 gedane verzoeken tot wraking niet zijn aan te merken als verzoeken tot wraking in de zin der wet.

